Sevenste Boeck

Pharmacia Chymica,

Dat is

Alchymiste oft Distilleer-konste;

Midtsgaders

De beginselen ende fondamenten der selver Konste.

X

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-134214-p0341-1
DFG

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-134214-p0342-7
DFG

VOOR-REDEN
Tot den
Beminden ende verſtandighen
LESER.

ALL hoe wel de hooge Schoolen en de Galeniſten, de geneſinghe door de konſte van Alchymie noyt hebben toe-gheſtemt, ghelijck ſy van *Paracelſus*, die als een Opperhooft der ſelver konſte is (die oock by veele gheleerde Mannen een quade name heeft) wordt voor-gheſchreven, ende van *veele ſijne Diſcipelen nae-ghevolght*, door dien ſy meeſt alle hunne remedien en medicamenten uyt de mineralen trecken, de welcke ten deele fenijnigh ende giftigh zijn, die door geene præparatien ofte bereydingen ten vollen en konnen ghebetert, nochte het gift uyt de ſelve t' eenemael geweert worden, maer wel wat verbot ende vermindert. Als oock om dat de ſelve niet alleene teghen de reden ſtrijdt, maer oock onchriſtelijck ende ongoddelijck is, ende ſtrijdende tegen de H. Schrifture, de welcke ſeght, dat alle menſchen eens moeten ſterven; want *Paracelſus* beſlooft door ſijne Medicijnen de menſchen van oudt jongh te maken, ende vervolgens

dus onsterffelijck. Want van het *Mercurius vitæ* schrijft hy aldus: *Mercurius vitæ potest ducere aurum & ferrum in primam materiam, & ex hac vicissim in pristinam substantiam convertere, ita & ex vetula puellam, & ex sene Iuvenem creabit*, dat is ghelijck het *Mercurius vitæ* kan het goudt ende yser brenghen tot sijne eerste materie, ende van dese wederom tot sijne eerste substantie doen weder-keeren: soo sal het oock van een oudt wijf een jongh meysken, ende van een oudt man een jongh man scheppen, ende maecken. Het welcke soo wel sluyt, als het lijnwaet in de Sonne gheleydt, wordt door de Sonne wit: *ergo* een mensch in de Sonne gheleydt sal wit worden. *Paracelsus* heeft wel veel gheseyt, maer niet goet ghemaeckt; want dese konste hadde hy eerst moeten aen sich selven ghebruycken, ende waer maken, ofte ten minsten aen sijne naeste ende liefste vrienden, om sijn schrijven gheloof te gheven, ende sich selven hier een Godt op der aerde te maken. Dus schrijven hunne alchimisterye wondere krachten toe, ende prijsen die ander aen, de welcke sy aen haer selven niet en derven beproeven. Ick heb in Oostenrijck een vermaert *Chymicus* ghekent, die, sieck wesende, sijne *Chymica* niet en dorste gebruycken, die hy andere soo hoogh aen-

prees,

prees. Ghesont gheworden, klaeghde my, dat hy soo veel gelts aen de Doctoors ende Apothekers hadde ghegheven, daer hy met soo kleyne kost, door sijne Alchymie konde genesen; maer spotte met hem, segghende dat hy wel dede, sijne Chymica niet betrouwende, die hy door ervarentheydt kende periculeus te wesen. Soo is 't nochtans dat de selve Galenisten noyt de selve konste t'eenemael hebben verworpen; maer daer uyt ghenomen ende ghekipt, het welcke goedt is, ende ghebruycken noch hedensdaeghs de selve als een zoudt tot de spijse, dat is met *discretie, ghelijck sy ghemeynelijck* moeten ghebruyckt worden, om hare groote krachten wille; Want dit hebben sy ghemeynelijck quaedt, dat sy sonder by-voeghsel niet en moghen, ofte konnen ghebruyckt worden, ghelijck alle de *Sales* ende *Olea chymica, &c.* zijn, die meest in 't ghebruyck zijn, zijn dese: *Sal absinthij, Cardui Benedicti, Sal prunella, Cremor tartari, Tartarum vitriolatum, Flores sulphuris, Lac sulphuris, Pulvis præcipitatus, Sublimatum, Olea sulphuris, Vitrioli, Anisi, Fœniculi, Gariophylorum, Philosophorum, Fecula Bryoniæ, Antimonium vitratũ, Syrupus, vel Oximel de Antimonio, Laudanum Theophrasti, Extractum panchymagogum, & pilularum, magisterium perlarũ & corallorum, oculorum cancri*, en sommige andere. Daerom om de curieusheydt van som-

mighe te voldoen, die in sulcke saken te weten en te maecken, ghenuchte nemen, sal ick de voornaemste Chymica, hoe sy gemaeckt worden, klaerlijck beschrijven, soo veel my moghelijck sal zijn, want alle de boecken, die van dese konste tracteren, zijn meestendeel soo duyster, dat men de selve qualijck kan verstaen, ten zy saecke dat sy van de Chymici uyt-gheleydt worden, want sy hier en daer sommighe woorden achterlaten ofte niet en schrijven waer de konste meer in is gheleghen, oft wijsen u aen een moeyelijcke en langhe maniere, die door een korter en lichter kan *gheschieden*, gelijck in het *vervolgh van* dit klaerlijck sal *betoonen: hoewel* ick bekenne de selve niet altemael in het werck ghestelt te hebben, maer hebbe die met verscheyden Autheuren gheconfereert, en de klaerheyt der selve (soo ick immers meyne ten gronde bespeurt, of wel die mondelinghe verstaen van die in de selve konste ervaren waren, en die het in het werck ghestelt hadden. Neemt dan mijnen arbeyt in danck, en vint ghy beters volght dat, *quia inventis aliquid addere, non est difficile*, noyt en is men te oudt om te leeren.

Wat

Wat de Alchymie is, haer naem ende oorſpronck.

ALchymie is een konſte/de wecke leert ontbinden / ofte ſmilten de natuerlijcke gemengelde lichamen / ende de ſelve wederom by een voeghen als ſy gheſmolten ofte ontbonden ſijn / om de medicamenten te maecken meer aenghenaem ende gheſondt.

Het woordt Chymia is Grieck / ſoo veel te ſeggen als konſte van wateren te maken / ofte de vaſte lichamen tot vochtighept te brenghen.

Alchymie is Arabiſch / beteeckenende de excellentie der ſelver konſte.

Wordt oock Spagyria genoemt / om dat haer voornaemſte werckinghen zijn / ofte te ſcheyden / ofte t' ſamen te voeghen.

Wordt oock ghenaemt Ars Hermetica, om den ouderdom wille / naer den over-ouden ende vermaerden Hermes Triſmegiſtus.

Ten laetſten wordt ghenoemt de konſte van diſtilleren het welcke haer fraeyſte ende principaelſte werck is.

Deſe konſte en kan door ſpeculatie niet wel gheleert worden / maer door practijcke ende handt-werckinge / door de welcke men allencxkens meeſter wordt: jae Meeſters ſelve komen dickmaels te feylen / ſoo dat door te groot vier ofte de glaſen ontſtucken ſpringhen / ofte de ſubſtantie te niet wordt gebracht ofte verbrant / ofte eenigh ander onghelluck daer over komt / waer door onder den gheneynen Man ſpots-wijſe de name van Algemiſten is ghegeven. Deſe konſte is in ghebruyck ghebracht / ſoo het ſchijnt door de ghene die groote waighe

van alle Medicijnen hebben / door dien sy haere medicamenten uytgeest in kleyne quantiteyt: want sy gheweldiger / krachtiger / ende stercker sijn dan der Galenisten medicijnen / maer oft sy wel soo seecker zijn / soo wel gheprepareert / dat het Gift daer al uyt is / ende de natuere der menschen niet schadelijck / laet ick hun t' samen disputeren. Mijne intentie en is maer de maniere van de selve in 't werck te stellen / te ontdecken / namentlijck van de ghene / die de Galenisten onderwijlen ghebruycken.

Van de verscheyden maniere

die de Chymisten ghebruycken, in het bereyden van hunne Medicamenten, hunne namen, ende hoe die ghescheyden.

AEnghesien ick om de konste van Pharmacie wel te leeren ende te begrijpen sommige gemeyne regulen hebbe beschreven / soo sal ick het selve oock doen in de Alchymie; want sonder dese is de selve Konste t' eenemael duyster / ende aen een wel erbaren Apotheker / door dien alle de termijnen anders zijn / vol vremde woorden / de welcke van de Chymische alleen verstaen worden. Eer ick nochtans de bereydingen aengae / sal eerst sommighe woorden der konste uytleggen / en namen der Instrumenten. Door dien een groot deel der Chymische Medicamenten uyt de Mineralen worden getrocken / hebben sy de seven Metael mineralen / de namen der seven Planeten gegeven. Het goud noemen sy Sol, het silver Luna, het tin Iupiter, het koper Venus, het yser en stael Mars, het loot Saturnus, het quicksilver Mercurius, Menstruum, noemen sy de vochtigheydt / ofte het nat het welcke ghedaen wordt / by het ghe-

ne

ne men wilt distilleren / ofte pet te weycke stellen. Phlegma wordt ghenoemt de overtollighe vochtighepdt / de welcke de saecken / die men distilleert / in haer besloten houden. Decatare, is de vochtighepdt die men begheert gheweers te hebben / af-gieten / ofte af-weeren. Decapulare, is eenigh liqueur van het een vat in het ander gieten / Deluerare is seer het selve.

Diploma is een dobbel vat / anders Balneum Mariæ. Matracium is een glas hebbende een langen hals ende onder een rondt klein buycken. Pellicanus anders ghesepdt Vas Hermeticum, is een Instrument dienende tot eene doode distillatie / dat is 't welcke ghedistilleert wordt / wederom valt in sijn eyghen vat / daer het uyt komt. Dese distillatie noemen sy circulare, *dat is soo veel ghesepdt als in 't* ronde gaen. Crucibulum is een smilt kroes. Furnus Athanoris, is een Forneps / in het welcke de saecken die men distilleert / te weten het vat / in asschen staet. Aves Hermeticæ, zijn de opdampende gheesten der distillatie. Signatura Hermetica, is het nieuwe toe-stoppen der distillerende vaten / op dat gheene gheesten / ofte dampen en souden uyt-vlieghen. Sal ammoniacum wordt ghenoemt Aquila, somtijdts de Kamp-vechter / ghelijck oock Sal nitri doet. De roode Olie / ofte Spiritus uyt Salpeter ghetrocken / noemen sy Sanguis Salamandræ, Rubinus duorum fratrum, is Rubinus van Kegael / en bloeme van Solfer. Venter equinus is Peerde-mest / en sijn Vicaris is Balneum vaporosum. Caput mortuum is het uyt-ghedistilleert merch. Somwijlen moeten de woorden van achteren ghelesen worden / als Murtinlas, dat is Sal nitrum, Mutnac lac,

Furnus Athanoris.

Venter equinus.

dat is Calcantum, het welcke sy al doen / op dat men hunne secreten niet en soude achter halen. Hier by soude ick alle de caracteren voegen / ende teeckenen / met de welcke sy de minerale ende andere saken die sy gebruycken / oock teeckenen om hunne saken verholen te houden / maer dit dunckt my onnoodigh / door dien andere dat geschreven hebben / ende om dat de tegenwoordighe Chymici die soo seer niet meer en ghebruycken.

Beschrijvinghe der naemen der Chymische bereydinghen.

DE bereydinghen der Chymische medicamenten zijn veelderley / waer van sommighe met de bereydinghen der Pharmacie ober een komen / waer van de volgende voornaemste sijn / noodelijck gheweten / die de selve konste begeert in het werck te stellen / te weten / Solutio, Calcinatio, Corrosio, Amalgamatio, Præcipitatio, Cementatio, Commixtio, Fumigatio, Ignitio, Cinefactio, Reverberatio, Extractio, Sublimatio, Distillatio, Rectificatio, Cohobatio, Distillatio per desensum, Filtratio, Deliquium, Digestio, Maceratio, Putrefactio, Circulatio, Fermentatio, Coagulatio, Exhaltio, Congelatio, Fixatio. Hoe elck deser bereydinghen in het werck wordt ghestelt / sal ick in't korte voorhouden.

Solutio.

Ick hebbe in't beginsel geseydt dat de Chymie eene konste is / de welcke leert ontbinden / ontdoen / ofte smilten de natuerlijcke ghemenghede lichamen / 't welcke men Solutio noemt.

Dese

Dese Solutie gheschiedt ofte door calacinatie, ofte extractie.

Calcinatio.

Calcinatio is / als 't voormelde lichaem tot kalck ofte een ontastelijck fijn poeyer / 't welck men Alcool noemt / wordt gebrocht / 't zy door actueel, dat is natuerlijck vier / 't zy door potentieel, dat is door kracht / ofte scherpe door-etinge / ofte door-bütinghe door welcke de accidentele vochtighepdt wordt weck-ghenomen.

Corrosio.

Is eene calcinatie, de welcke ghescht door corrosijve ofte door-etende saecken / de welcke ghescht op veelderlep manieren / maer namentlijck op vier / te weten door Amalgamatie, Precipatie, Stratificatie, ende Fumigatie.

Amalgamatio.

Is eene door-etinghe des metaels / te weten des goudts / silvers / tins / ende loots door het quicksilver / de welcke ghescht als een metael in dunne platen ghesaghen / wort ghemengelt met acht deelen quicksilvers / van het welcke wordt een massa gemaeckt / om het metael te smilten / de welcke op het vier ghelepdt zijnde / het quicksilver verviegh / ende het metael wordt ontbonden / ende ghebrocht tot een fijn ende subtijl poeyer. Dit woordt Amalgamatio komt van Amalgama, 't welck is te seghen eenigh metael met het quicksilver soo incorporeren ende versachten / dat men het selve als een boter met de handt kan uytspreyen.

Præsi-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-134214-p0351-7 DFG

Præcipitatio.

Is eene door-etinghe / de welcke gheschiedt ofte door Sterck-water / scherpe Olien / ofte suere sappen / in de welcke het mineael ofte metael in-gheleydt sijnde / wordt door-eten en ontbonden / ende daer nae ghebracht tot een kalck ofte subtijl poeyer / door af-scheydinghe des selfs waters ofte andersints : soo verre nochtans nae de ontbindinghe des lichaems / het water het kalck niet en verlaet / wordt daer ghemeyn zout ofte warm water by ghedaen / waer door het Sterck water sijn kracht verliesende / verlaet het kalck / ende doet dat precipiteren / dat is te gronde gaen.

Stratificatio.

Is eene door-etinghe door corosijve poeyeren / ende wordt dus met dry s. s. s. ghescheyben. Wordt aldus in 't werck ghestelt : Men leght in den bodem des smilt-kroes eerst wat poeyer / daer na een dunne metale plate / daer nae wederom poeyer / dus overhandt tot dat den smilt-kroes vol is / daer nae stelt men den selven kroes in 't midden der gloeyende kolen / ofte wel in het reverberatorium, ende dit wordt oock ghenaemt Cementatio.

Cementatio.

Is het voorgaende seer ghelijck.

Commixtio.

Verschilt oock niet veel van 't voorgaende : want door het selve wordt eenigh lichaem met

met corrosijve poeperen ghemenghelt wesende / op het vier ghestelt zijnde / tot kalck ghebrocht

Fumigatio.

Is eene door-etinghe der metalen / de welcke gheschiedt door roock ofte scherpe dampen: dese ghescheiedt door verscheyden manieren: maer dit zy ghenoegh in 't generael te weten dat het metale lichaem in dunne platen ghesagen zijnde / wordt ghehangen boven sercke waters / Azijn / ofte op de dampen van quicksilver / ofte gesmolten loot / ofte dierghelijcke scherpe saecken / soo wordt ghemeynelijck Cerusse / Spaens groen en Crocus martis ghemaeckt.

Ignitio.

Is eene calcinatie / de welcke door het vier ghescheiedt / ende daer zijn twee sulcke soorten / te weten Cinefactio ende reverberatio.

Cinefactio.

Is eene branding / waer door de verbochtighende lichamen ende ghedierten door kracht van 't vier worden tot asschen ghebracht.

Reverberatio.

Is een branding / door de welcke de lichamen worden gecalcineert in een fornens der Reverberatie ofte wederslagh / door de vlamme des vyers / dat is te segghen / dat de vlamme speelt ende brandt rontomme het Instrument ofte Retorte / daer de saecken in zijn / die ghy

wilt

wint calcineren / het vat boven bedeckt zijnde met een ander pdel vat / boven hebbende een kleyn gaetjen / om de vlamme tot boven toe te trecken / op dat de vlamme dies te beter rondt-om het Instrument mach spelen / het welcke daer in besloten is. Hier by mach Ignis Suppressionis ghevoeght worden / het welcke wordt ghemaeckt van brandende koolen / geleyt op asschen ofte zandt / het welcke de Retorte bedeckt.

Deficcatio.

Komt ober een met Ignitio, waer door de natuerlijcke vochtigheydt wort uytghedrooght / ghelijck in het koper-root / Sout / Aluyn / ende andere saecken ghescheidt.

Extractio.

Is een specie van Solutio, door de welcke de subtijlste deelen des ghemenghelden lichaems worden afghescheyden van de grove. Dese extractie zijn twee soorten / de een alghemeyn / de ander bysonder. De generale Extractie geschiet op drye manieren / te weten door opklimminge / door nederdalinghe / ten derden door een middel die tusschen beyde is; maer de opklimmende Extractie is tweederley / de een is droogh / die men Sublimatio noemt / de ander nat / Distillatie ghenoemt.

Sublimatio.

Is een Extractie / door de welcke uyt de drooghe saecken / de subtijlste deelen worden door de kracht des vyers om hooghe ghedreven / ende blijven hanghen als een lichte bloeme aen het dat.

Distil-

Distillatio.

Is een Extractie van vochtighe saecken / de welcke door kracht des vyers verdunt wesende / in dampen worden opghedreven / ende door koude van de omstaende locht / wederom in water verandert. Wat ick voorts van de Distillatie gheschreven hebbe / leest in onse Pharmacie, onder den naem van Distillatie, ende wat ick hier naer noch schrijven sal. De maniere aldaer beschreven / houde goet / wat de Chymisten oock seggher. Voorts tot de Distillatio dient de Rectificatio ende Cohobatio.

Rectificatio.

Is als men gedistilleerde waters op haer selven noch eens her-distilleert / om die te suyverder ende klaerder te maken / 't welck men oock doet door simpel Digestio.

Cohobatio.

Is als men de ghedistilleerde waters weder giet op de materie / daer men die uytghetrocken heeft / ende her-distilleert / om dus al de kracht te beter uyt het mergh ofte caput mortuum uyt te trecken.

Distillatio per descensum.

De alghemeyne extractie, de welcke gheschiedt door nederdalinghe / is tweederley / te weten kout ende warm / de warme gheschiedt door het vier / door de welcke de subtijle deelen worden

worden af-geschepen van de grove/ gheliijck in het peck gheschiedt / wiens tacken men van een kant ontsteckt / ende van d'ander kant loopt het peck uyt / gheliijck uyt groen hout als dat wordt ghebrant / het water. Hebbe diergheliijcke in Bohemen ghesien / waer kleyne Ovenkens ghemaeckt waren gelijck om vroot te backen / maer van achter ende vooren / open / in de welcke sy langhe wortelen leyden / ende van d'een mondt van den oven ontstaken sy de eynden der wortelen en tacken / van d'ander kant staken d'ander eynden uyt / uyt de welcke eene groene vettighepdt liep / heel gheliijck Popeliersalve / met welcke vettighepdt sy de wagens in Bohemen en Oostenrijck smeeren. De houde gheschiedt sonder hulpe des viers / doende door nederdalinghe schepden de subtijle van de grove deelen / dese is tweederley / te weten Filtratio en Deliquium.

Filtratio.

Is als men de waterachtighe vochtighepdt / om heel klaer te maken / ofte door eenen teems ofte witte laken Hippocras-kousse / ofte dobbel graeu papier door-giet / ofte wel door een stuck wit laken ghesneden als een tonghe / in de nattighepdt ghelepdt / wat scheef staende het vat / daer de nattighepdt in is / allenckens van selfs laet uyt - druppen / ende soo het selve niet heel klaer en is / de tonghe ofte kousse uyt-ghewasschen wesende / wordt het selve wederom herdaen. Als men graeu papier wilt ghebruycken / men leght dat dobbel in een ghewonden in een trechter / ende men laet de materie aldus allenckens in een onder ghestelt vat door-lecken / ofte

ofte men spant een doeckken op een raem ende daer op leght men het graen papier / 't selve soo dickmaels herdoende / tot dat het sijn volkomen klaerheydt heeft.

Deliquium.

Is als eenigh onsuyver kalck / zout / ofte dierghelijcke saken die smilten konnen / worden in open locht ghelept op een marber steen / ofte op een glas / het welcke wat hellende staet ofte wel als sy ghehangen worden in een dampige plaetse / ghelijck als een Kelder is / waer sy smiltende hare vochtighept laten uytdruppen in een onder-staende vat.

Extractio ratione intermedii

De Extractie de welcke gheschiedt door een middel / de welcke tusschen beyde is / is als men sonder sublimatie oft distillatie de suyverste deelen der natte saken oft der drooge / die met eenigh menstruum vervochtight zijn / afscheydt van de grofste en onsuyverste. Dese Extractie is dryderley / te weten Digestio, Putrefactio en Circulatio; maer moet verstaen / dat die eygentlijck Extractie wort ghenoemt / als het sap der kruyden gezoden ofte uyt gedampt wort tot de dickte van honigh / of datmen daer pillen afmaken kan / 't welck de Galenisten succum noemen ofte als men drooghe saken de welcke met eenighe vochtighept te weycke ghestelt sijnde (welcke vochtighepdt de Christenen Menstruum noemen) ende daer uytgeperst het Menstruum laten uytdampen tot de dickte als boven; want soo lange als het Menstruum daerby is / wordt

ghenaemt Tinctura, dat is gheseydt de verwe ende kracht der saken / de welcke in het Menstruum, door weyckinghe is inghedruckt.

Digestio.

Is eene werckinghe/ door de welcke eenighe saken worden ghekoockt door een digererende dat is verteerende vier / even eens ghelijck de spijse door de natuerlijcke warmte ghekoockt ende verteert wordt in de maghe: welcke Digestie aldus ghescheydt: Men stelt in een glas naeuwe toegestopt 't welcke men wil digereren in warm water / ofte in eenighe warme plaetse soo langhe als het ghene men dighererert / van noode heeft / waer door alle groene deelen worden/ afghescheyden van de suydere/ ende sincken inden gront / 't welcke men soetjes af-giet / de krachten vermeerdert worden / ende 't welcke schadelijck was/ wort gheweert ende ghebeterd.

Maceratio.

Verschilt weynigh van de Digestie, maer de Digestie maeckt de harde saken meer sacht / ende maeckt de selve bequamer om in het werck te stellen. Dese weyckinghe/ ofte Digestie,want sy worden dickmaels voor een ghenomen / is niet alleene dienstelijck tot de distillatien ende Extracten, maer oock tot de Rectificatie, Coagulatie, Fixatie, ende tot de versoetinghe der kalcken / bereydt ghemaeckt door stercke wateren / etc. Den tijdt van dese weyckinghe is verscheyden/ nae de natuere van yder sake die gheweyckt wordt. De groene kruyden moghen een twee ofte drie daghen weycken / de drooghe

veel langher. De gedistilleerde wateren worden in vijfthien daghen in de Sonne ghedigereert: maer een derde deel des glas moet ydel wesen / de wel-rieckende wateren en hebben soo veel tijdt niet van doen / ende moeten wel nauwe toeghestopt wesen / op dat de Sonne de reucke niet uyt en trecke / van andere wateren en is dit niet van noode / jae sommighe steecken met spellen in het deckrsel gaetjes / om de onnoodige dempen daer uyt te trecken.

Putrefactie.

Is eene werckinghe / door de welcke de ghemenghede lichamen ontbonden worden / door natuerlijcke verrottinghe / de welcke ghescheydt / als de vochtigheyt van't selve lichaem komt te overwinnen de droogheyt / de welcke de verrottinghe eyndight / door de uytwendighe hitte / de welcke sy naer haer treckt. Dese verrottinge geschiedt / om daer uyt te trecken de essentie / ofte het wesen / ende de selve af te scheyden van het gene dat van andere natuere is. Dese Putrefactie ghescheydt aldus / 't welcke men wilt verrotten / berept men als betaemt / en men doet het in een glase kolf met sijn eyghen vochtigheydt / ofte soo het geene en heeft / men doet daer eenige andere vochtigheydt bij / 't welcke men Menstruum noemt (dus ghenoemt / om dat het de verrottinghe ten hooghsten op een maendt volbrengt) op dat het lichaem vervochtight wesende / de menghelinghe mach te niet doen / ende trecht tot haer de essentie, ende bewaert die onbedorven totter tijdt van de Extraxie. Dese kolve nauwe toeghesloten / op datter gheen krachten en verblieghen / wordt in peerde-

mist ghestelt/ ofte in een laeu badt/ tot den ghesetten tijdt. Het eyghen der Putrefactie, is eene sake te veranderen van reucke/ coleur ende smake/ ende te niet doende de oude/ brenghs voort een nieuwe natuere.

Circulatio.

Is eene werckinghe/ door de welcke het liqueur, ofte vochtigheydt van sijne elementere ende bederfflijcke qualiteyten wordt ghesuyvert/ ende verheven tot een hoogher ende excellenter trap in den Pellicaen/ in de welcke door veele omdraeyen ende omkeeren gheroert sijnde/ af-leght alle de reste van sijne onsuyverheydt: welcke Circulatie aldus gheschiedt: Men doet het Liqueur in den Pellicaen) anders Vas Circulatorium, ofte Hermeticum ghenaemt) vier ofte vijf deelen des vats vdel blijvende/ 't selve boven naeuwe toeghestopt/ ende de Iuncturen wel gheluteert; dit vat wordt in Paerde-mest/ ofte wel in een warm Badt ghestelt/ soo diep ofte wat dieper als de materie die in den Pellicaen is/ de reste blijft in de koude locht/ op dat de locht de opgaende dampen mach stollen/ ende wederom doen nederdalen; dit soo langhe in de warmte ghestaen hebbende/ als 't u dunckt van noode te wesen/ sult alle de onsuyverheydt in den gront des vats vinden/ 't welck ghy soetkens sult afgieten.

Fermentatio.

IS eene verheffinghe der saken in hare eygen substantie/ door de welcke/ door middel van digestie, de werckende hitte overwint/ en doet de

de saken gaen en opzijsen als een deegh / waer door sy verandert in hare natuere't gene't welck lijdelijck was. Het gene't welck fermenteert/ is oft vloeyende/ oft dick / 't welck vloeyende en van nature warm als is sap van appelen / peeren / oft most/ etc. fermenteren door haer selven/ maer die van natuer kout zijn / als zijn koude sappen moeten tot het fermenteren eenigh byvoeghsel hebben / als is droesem van wijn/ bier/ gist/ oft eenige suere saken/insgelijcks de drooge en harde saecken / na dat sy ghestampt zijn / en met eenige vochtighedt verbochtight ; maer de heele harde saken/ als zijn ghesteenten / moeten eerst gheralcineert zijn/ ende daer na te fermenteren ghestelt worden. De Triakel/ Metridaet/ ende dierghelijcke dicke saken fermenteren door haer selven/ter oorsake van de by ghedaene wijn ofte yet dierghelijcks.

Coagulatio.

IS eene van de voornaemste operatien van de Alchymie/ door de welcke de sachte ende vloeyende saken worden hart ghemaeckt / door de ontneminghe haerder vochtighedt / ende alhoe wel sy is onscheydelijck vereenight met de species der solutien : als is Precipitatie, Amalgamatie, Sublimatie, Distillatie ende dierghelijcke ; nochtans wordt sy gemaeckt door eene bysondere maniere.

Ten eersten door uytdompinghe / dat is Exhalatio, door de welcke de vochtighedt van de saken / die men coaguleert / wordt uytgedampt.

Ten tweeden / door Decoctie , dat is verziedinghe / door de welcke de sachte saken worden ghebracht tot een harder consistentie.

Ten derden door Congelatio , dat is stollin-

ghe/ gelijck als in de Kelders/door de houde/de Cristalen worden voortghebracht.

Ten vierden door Fixatio, dat is vast makinghe / door de welcke de volatie, dat is wechvlieghende saken / ende die het vier vlieden/ zijn ghewoon te blijven in de selve / het welcke ghescheide / ofte door byvoeginghe der Fixer / dat zijn harder saken / ofte door mengelinghe / ofte door Sublimatie, ofte door Ciment, oft anders na de nature van elcke sake.

Van het maken ende bouwen der Chymischer Forneysen, ende de verscheydentheydt der selve.

A Enghesien ick de voornaemste preparatien ofte bereydinghen der Chymischer medicamenten in't generael beschreven hebbe / wat sy te seggheu zijn / ende hoe sy in 't werck ghestelt worden: resteert nu wat van de Forneysen / regeren des viers / van de Instrumenten / ende vaten der vaten te spreken/ sonder welcke dese konste in het werck / ofte practijcke niet en kan ghestelt worden namentlijck sonder de Forneysen / de welcke verscheyden moeten wesen / te weten om wateren te distilleren / met Balneum Mariæ, Balneum vaporosum, Balneum siccum per cineres, per arenum, per limaturam ferri: om te distilleren met de retorte / met het Reverberium / dat is wederslagh des viers om te calcineren / etc. maer alle dese verscheydentheyt achterlatende / sal een beschrijven met het welcke men alle dese verscheyden distillatien sal konnen distilleren / met veranderinghe van eene kleyne sake.

A. Kool.

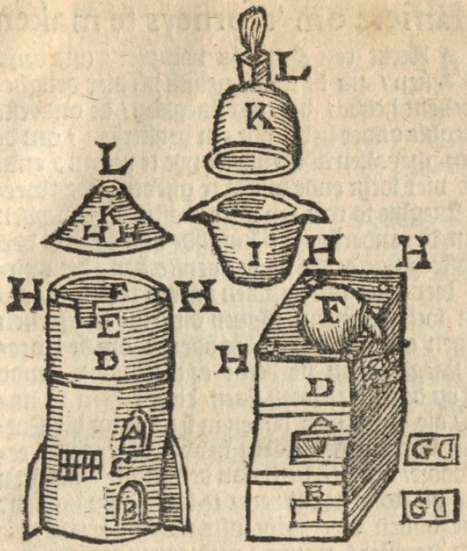

A. Koolvensterken. B. Wint en assche-vensterken. C. Yiere rooster. D. Yiere barre om de vaten op te stellen. E. Voore tot de snuyt der Retorte. F. Derde staeghie des Forneys, rontom alle vaten daer in te stellen. G. Twee brijcken om beyde de vensterkens toe te sluyten. H. Vier Registers ofte Locht-gaten. I. Een rondt aerde vat passende boven in het Forneys, om daer mede met zant ofte asschen te distilleren. K, Is een aerde vat om de Retorte te bedecken, in het welcke de vlamme rontomme de Retorte speelt, als men met het Reverberium wil distilleren. L. Is het schouken van het selve vat, dienende om de vlamme tot boven toe te trecken.

Maniere om 't forneys te maken

MAeckt een Forneys van yser / ofte brijcken / na de forme gelijck ick hier aenghe-teeckent hebbe / van dry staeghien / de onderste staeghie onder hebbende een vensterken / om de door gheballen asschen daer uyt te nemen / ende het vier locht ende windt te gheven. De tweede staeghie is met een ysere rooster afgescheyden van de onderste / de langhde van de ysers des roosters ligghende na het vensterken / het welcke dient soo om de kolen daer in te steken / als om locht te geven. Boven dit selve vensterken liggen een ofte twee ysere barren om de tweede staeghie van de derde af te scheyden / ende om op de selve te laten staen ende rusten de baten / die men daer boven in set / want dit Forneys boven open staet / hebbende ter zijden eene voore / om den beck van de Retorte / als men met die wilt distilleren / te laten door komen / ende boven vier locht ofte roock-gaetjes / die men Registers noemt / recht over malckanderen staende / die haren oorspronck nemen in de tweede staeghie / daer men het vier stoockt / om door de selve de hitte te verminderen ofte te vermeerderen. Soo ghy dit Forneys van brijcken maeckt / neemt ghedrooghde onghebacken brijcken / want sy haer beter laten snijden / ront ende bequaem maecken / metsi de selve met Mortel ghemaeckt van vette leem / daer onder ghemengelt wat zout ghedrooghde peerde-mest ende wat savel: van buyten mooght het selve besetten met stercke mortel van kalck. Soude u meer raden het Forneys vierkant te maken / want alhoewel het wat meer plaetse besaet / is nochtans stercker / ende bequamer /

om

om in de vier hoecken de Registers te vrenghen; maer soo ghy het selve van pser laet maken / en sal de hitte in sich soo wel niet bewaren; maer om dit wat te verbeteren / beset 't selve Fornepsvan de tweede staeghie af tot boven toe met de boven-gheschreven Mooztel tot boven toe / de Registers latende uyt ende vooyt-komen.

Soo ghy in dit Fornepsmet het dampende Balneum wilt distilleren / set boven in het Fornepseen kopere ketel daer in passende / de welcke rust op de pseere barren / ende doet in den bodem een deel waters / boven het welcke ghy de kolve / ofte cucurbita sult setten / dan met een kopere deexsel / daer toe ghemaeckt hebbende een gat in het welcke de kolve past / ende de selve vast houdt / sult ghy het Balneum toestoppen / ende door den damp des waters distilleren.

Maer soo ghy in Balneo Mariæ wilt distilleren / moet in den selven ketel soo veel waters doen / dat het de materie / in de kolve wesende / dry / ofte vier vingheren passeert.

Wilt ghy het Balneum Aërium ghebruycken / neemt in de plaetse van een kopere ketel / een ront vat van aerde gemaeckt / hebbende rontomme een kant / naer den oppersten mondt des Fornepsghemaeckt / op dat den ronden uytstaende kant op het Fornepsmach rusten / in het welcke vat ghy de kolve sult in passen / ende boven met een deexsel vast houden / ende toesluyten / op de maniere / als ick in Balneo vaporoso ghesepdt hebbe.

Soo ghy nochtans met Balneum siccum wilt distilleren / neemt het voornoemde aerde vat / ende doet daer asschen / zant / ofte vijlsel van

yser in / in het welcke gy u kolve / Pellicaen / ofte Matras sult setten / ende met vier daer toe beguaem / distilleren.

Soo ghy met de Retorte wilt distilleren / leght den snuyt ofte beck der Retorte in de vooze des Fozneys / ende laet den buyck der Retorte liggheu op eenigh steunsel / als een klontje leem soude mogheu wesen / het welcke leght op de ysere barre ofte gerde.

Soo ghy met het Reverberium wilt distilleren / soo moet ghy de Retorte ende opperste deel des Fozneys / met een opgaende decksel houte wijs ghemaeckt / bedecken / het selve decksel hebbende vier gaetjes / die men kan open ende toe doen / dienende vooz de registers. Ofte wel doet dit aldus: laet een teyle maken van aerde / soo wijt dat sy den mont ofte opperste deel des Fozneys kan bedecken / rondt / ende een voet hooghe / hebbende in 't midden van den bodem een vierkant gat / stelt dese teyle op den mondt des Fozneys ofte Oven / soo dat de Retorte daer mede t' eenemael bedeckt zy / metst rondtomme dese teyle een muerken van bzijcken / soo hooghe als de teyle is / ende met vier stuyckens van bzijcken metst aen het gat der teyle een kleyn schouken / ofte wel laet den Potbacker / als de voorseyde teyle nu wat drooghe is / een schouken van pot aerde daer aen maken: dese teyle tot het opperste van het schouken sult ghy met zandt bedecken / want het muerken maer en dient om het zant te houden. Dit schouken dient om de vlamme tot boven toe / ende dus rontomme de Retorte te trecken / het welcke ghy d' eerste vier uren / ofte min sult toe-stoppen / daer naer sult ghy 't selve allencskens openen / als oock het deurken

ken daer de aſſchen valt / om dus tot de hooghſte graedt der hitte te gheraken / dus wordt Oleum vitrioli ende meer andere saecken ghedſtilleert.

Soo ghy per ignem Supreſſionis wilt diſtilleren / leght de gloeyende kolen boven de Retorte / de welcke met zant bedeckt is. Dus hebt ghy door een Fornejs alle de voornaemſte diſtillatien der Alchymie.

Furnus Reverberii.

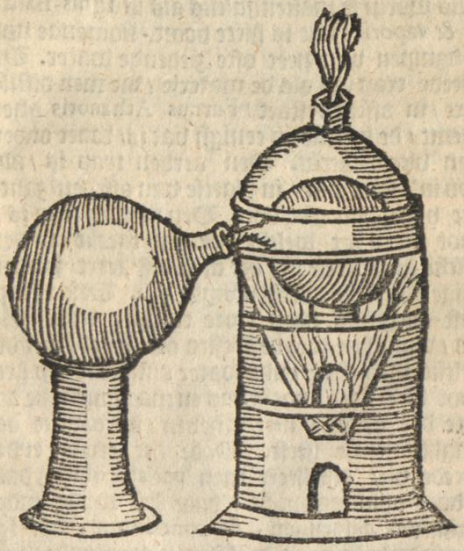

Van

Van het regeeren des viers.

DIe met de Retorte wilt distilleren Igne Reverberii, moet noodsakelijck weten met de vier trappen der hitte op te klimmen/ anders sal de Retorte / die van glas is/ ontstucken springhen: daerom ist van noode/dat sy allencskens warm wordt / soude men de selve gloepende maken sonder breken / om door ghewelt des viers de binnenste gheesten der materien / die men distilleert / daer uyt te drijven. Den eersten trap des viers is seer traegh / om allencskens warm te maken/sulcks als is Ignis Baluri, & vaporis, dat is hitte voort - komende uyt de dampen van heet ofte siedende water. De tweede trap is / als de materie / die men distilleert / in asschen staet / Furnus Athanoris ghenaemt / de welcke in eenigh vat is/ waer onder men vier maeckt. Den derden trap is / als men in't selve vat / in plaetse van asschen/ zant/ ofte visisel van yser doet. Den vierden trap is / vloot vier / het welcke het vat raeckt / in het welcke de materie is / die men distilleert/ sonder eenige saken die tusschen beyde zijn. Desen trap heeft nochtans noch twee trappen in sich selven / want hoe wel de Vesica ofte ketel / met de welcke men Olie ende water distilleert / op het vloot vier staet / nochtans en mach men die de hitte der Retorte niet gheven / de welcke de hooghste hitte heeft. Door het eerste ende tweede vier distilleert men per ascensum, dat is door opklimminghe / door het derde ende vierde per descensum, & concursum, dat is door nederdalinge/ ende t'samen-loopinghe/ dat is door de Retorte.

Van

Van het luteren der vaten.

OM de Retorten te luteren / hoe wel sommighe die ongheluteert ende bloot ghelijck sy zijn / ghebruycken / ende de andere de selve van steen / ofte aerde nemen / daer op niet achtende / dat sy eenighe Spiritus verliesen: neemt potaerde / ghebrooght peerde-mest / gestampte bricken / schelferen van yser slagh / kneedt dit al t' samen met ghemeyn water. Lutum sapientiæ, om de subtijlste geesten te bewaren / wordt aldus ghemaeckt: Neemt levende kalck / menghelt het selve met witte van den eye tot water gheslaghen / doet het haestelijck op een doeckken / want het verdrooght terstont / ende ghebruyckt het oock tot gheborste glasen / ende vaten te stoppen. Om ghebroken potten ende glasen by een te maken / neemt Bolus armenus, Minium, en Cerussa van elcks even veel / ende fijn ghepulveriseert / mengelt t'samen onder een met oude Ijsen-zaet-olie ofte bloeyende Vernis / ofte wel neemt levende kalck met Vernis alleen.

Om glasen aen een te luteren als is den kolf met den helm / neemt Roeye ofte Verckens-blasen / ofte wel langhe bandekens lijnwaet in water nat ghemaeckt / in het welcke terwe-bloeme is onder ghemenghelt.

Om te luteren den helm met den ontfanger / neemt een once Was / Colophon / Spieghel-herst van elcks een dragme / smilte he t'samen met een weynighsken Olie / giet het dan in het water / ende kneedt het t'samen.

Om de Retorte aen sijn Recipient te luteren / neemt de selve stoffe / daer de Retorte mede ghe-luteert is / ende menghelt daer onder wat zout / ofte wat poeyer van Colophon.

In-

Inleydinghe des Chymischer Compositie in het bysonder, waer van ick derthien in het ghetal, hoe sy bysonderlijck ghemaeckt worden, sal verhalen, de welcke van de Galenist onderwijlen ghebruyckt worden.

AEnghesien ick meest alle de verepdingen en werckinghen der Chymische medicamenten in't ghemeyn/ende generael verhaelt hebbe/ sal ick nu in 't bysonder komen / ende toonen hoe de selve in 't bysonder worden in 't werck ghestelt / niet dat ick alle Chymische medicamenten wil verhalen / maer alleene dese / de welcke de Galenisten (dse de Chymisten Dogmaticos noemen) onderwijlen ghebruycken / den noodt dit dus verepsschende; want soo ick voorzen seyde / wordender veele lof en prijsbare medicamenten in de Alchymie ghevonden/ende van de Galenisten aenghenomen. De gene die lust heeft meer te weten / dat hy lese Paracellum, Crollium, Quercetanum, Auroram Medicorum Freytagij, Pharmacopæam, Spagyco-medicam Ioannis Danielis Mylii, Antrum Magico - Medicum Antonii Zimaræ, Dispensatorium Chymicum, Beguinum, &c. ende sal ten vollen voldaen worden. De oorden die ick volghen sal/ sal wesen dese: Eerst van de distillatien der wateren: ten tweeden / van de distillatien der Olien: ten derden van de distillatie der geesten: ten vierden van de simpele en ghecomposeerde extracten; ten vijfden van de Tincturen: ten sesten van de uyttrekinghe der zouten: ten sevensten van de sublimatie der bloemen: ten achtsten van de Magisterien: ten negenste van Precipitatie: ten thienden van de Saffranen:

ten

ten elfsten van sommighe preparatien van Antimonie: ten twaelfsten van sommighe preparatien van Quicksilver: ten derthienden van sommighe andere inventien.

Van het distilleren der wateren.

SOo veele het distilleren der wateren belanght/ hebbe in de Pharmacie mijne opinie gheseydt / tracterende van de distillatie / hoe wel sy ten deele teghen de Alchymie strijdt / ten deele segh' ick/ want sy de klock en het Refrigeratorium oock ghebruycken in het distilleren der kruyden / want Beguinis seght dat men sonde nemen twaelf pondt Citroeye - kruydt / ende wortelen t'samen kleyn ghekapt / ofte gestampt zijnde / met twintigh pondt water / soude drij daghen langh laten staen weycken / ende dan door het *Refrigeratorium acht pont water ten* minsten sonde afstrecken. Op een ander plaetse seght hy / dat men moet nemen ses pondt water / tot een pondt kruydt / sijnen uytleggher Lucas de Roy seght / dat drij pondt water tot een pondt kruydt genoegh is / gelijck het is / 't en ware de kruyden seer droogh waren. Ben verwondert / dat sy hun selven inde selve sake niet meer gedachtich en zijn / die soo precijs in alles willen wesen / ende een ander soo lichtelijck berispen. Sommighe wateren begheeren sy oock met de klocke ghedistilleert te hebben / namentlijck die men uytwendelijck ghebruyckt / maer hun 't soot dunckt uut te wesen; maer het soot / ghelijck ick aldaer seyde: in tin verandert wesende / sien niet wat reden sy souden konnen voorts brengen / de klocke niet te gebruycken / namentlijck alsmen goede acht daer op neemt / niet en

lacr-

laet verbranden/ 't welck seer wel kan geschieden. Voorts de Chymische distillatie beslupt in haer vijf deelen te weten Exaltatie, Exhalatie, Circulatie, Rectificatie, ende Cohobatie.

Oft de ghedistilleerde waters na de ghemeyne Opinie der Chymisten binnen het jaer, ofte ten eynde des selfs hunne krachten verliesen oft niet?

Ick en kan niet ghenoegh verwonderen / dat alle de gene die van het distilleren der wateren schryven / segghen dat alle wateren uyt krupden ende bloemen ghedistilleert / alle jaer moeten verandert wesen / door dien sy van seer lichte mengelinghe zijn / waer door sy / eer het jaer uytgaet / ofte t'eynde des selfs / hunne krachten verliesen / oft sy seyden / wat verminderen / soude mogen passeren veel gesept / maer luttel goet ghedaen: maer meyne / dat dit den eene uyt des anders schriften ghenomen heeft / sonder te ondersoecken de waerheyt / gelijck ick in de Pharmacie in het overhouden der zaden ende bloemen oock ghetoont hebbe / dat S-men melonis twee jaren oudt wesende / gezaeyt sijnde / sijns ghelijcke voorts vrenght / Roosen ende andere hunne reucke behouden / waerachtighe teeckenen hunder in-ghesloten kracht. Dus leydt een blinde den anderen: Want wie sal my met reden konnen wijs maken / dat wateren die hunne reucke ende smake oock twee jaren behouden / als is Aqua salviæ, Betonicæ, Hysopi, Fœniculi, Lavendulæ, Rosarum, &c. hunne krachten hebben verlozen / ende houde wateren / soo lange als sy bewaren hunne smake / die sy eerst hadden / klaer blijven sonder bederffe-

derffenisse dick ofte slijmachtigh Phlegma / gelijck ick dickmael Aqua portulacæ, Solani, Lactucæ, &c. die alle seer koude wateren zijn / hebbe gesien dese wateren in hunne eerste reucke / smake / ende ghestaltenisse blijven / segghe dat sy hunne eerste krachten hebben behouden want ick en bevinde niet / uyt wat andere teerkenen men kan oordeelen dat sy hunne krachten verlozen hebben ofte niet: als in de voorseyde. Sommige laten toe / dat heete wateren uyt heete kruyden gedistilleert / twee jaren bewaren / maer uyt koude kruyden ten hooghsten maer een jaer. Vraghe waer uyt sy dit oordeelen / aenghesien sy sonder dicke Phlegma / ende bederffenisse zijn / behoudende hunne eerste smaecke ende reucke als eerst ghedistilleert. Sult my antwoorden / om dat sy van dunne mengelinge zijn / ende de kruyden / waer uyt sy ghetrocken zijn / seer licht bederven. Hier uyt en volcht niet dat hunne sappen oft wateren oock licht bederven / de Oranghnien / Citroenen / Granaten / Queen bederven lichtelijck / hier uyt en volcht niet / dat hunne sappen oock lichtelijck bederven / die men jaren langh bewaert / sommighe op hun selven / sommighe met Olie bedeckt / ende naeuwe torghesloten. Jae men siet dat de koude Phlegmatijcke menschen langher leven dan de heete cholerijcken die door de hitte verdorren / ende verteert worden / in'ghelijcks alle compositien daer Opium in komt / koudt in den vierden graedt bewaren veel langer dan ander. Ten laetsten segghen sy / dat alle koude wateren / maer in Balneo vaporoso moeten ghedistilleert worden / met een laeuwe hitte / op dat de hitte haer selven niet in en drucke in't voor-

sepde water / ende het selve alterere: soo vrage ick/oft de formele koude van een kout ende flegmatijcke mensch / sich selven door - warmende / door de accidentele hitte wordt warmer? soo niet / soo sy niet en doet / waerom sal de formele koude der kruyden: door de accidentele hitte vermindert ofte verandert worden? Azijn koudt van aert / en vermeerdert door het koocken op het vier hare koude niet / maer wordt daer door vermindert. Water eens ghezoden wesende / sal eer verbriesen / dan't welcke nopt gezoden en heeft / hoewel andere daer van andere redenen voortbrengen; nochtans soo verre daer eene hitte waer ingedruckt / behoorde langer het verbriesen te wederstaen. Voorts ick late den Leser / dit wel doormerckt hebbende / sijn oordeel hier over strijcken.

Maniere om alderley wateren uyt kruyden ende bloemen te trecken.

De koude ende vol - sappighe kruyden sult ghy klein ghesneden ofte ghekapt / soo ick in de Pharmacie ghesept hebbe / met een tinne klocke / ofte kolve in het zandt / met een matigh vier distilleren / niet tot dat het mergh t'eenemael door ende drooghis / want soude in perijckel staen van te verbranden / ende dus de wateren eene andere kracht in te drucken / ende t'eenemael onlieffelijck te maken / ofte wel in Balneo Mariæ, hebt ghy tijdt; ende Instrumenten daer toe. Sommighe / de kruyden ghestampt sijnde / persen het sap daer uyt / ende distilleren 't selve met het Balneo Mariæ, De heete ende drooghe kruyden sult ghy ghe-

Ghestampt ofte ghekapt / met water t'eenemael heet ghemaeckt / twee ofte drp daghen in Infusie laten staen / dat de krupden recht oversopt zijn / ende dan met het Refrigeratorium, met een hooghe opgaende buyse (want hoe hoogher de dampen kliminen / min Phlegma mede voeren / langher bewaren / ende soo veele / als voor eene rectificatie dient) distilleren / ende niet als veele Apothekers / ende seer qualijck / stellende den helm recht op den ketel / van daer latende door een Slanghe loopen / ghelijck men den ghebrande Wijn distilleert / sonder kappen / ende sonder insinderen / soo dat sy niet veel beter als de dampen van gheneyn water en hebben. Soo ghy nochtans de moeyte / van het water te veranderen / wilt ontgaen / laet met een byghevoeght buyskin / de buyse van het *Refrigeratorium* in de Slanghe komen / ende distilleert uyt de selve krupden met een matigh vier / ten hooghsten soo veele / als de krupden selve weghen / ofte soo Beguinis seght / ten minsten acht pondt water uyt 12. pondt krupdt.

Verscheyden manieren om Roose-water te distilleren.

TEn eersten worden de Roosen van hunne knoppen afghepluckt / ende drp daghen in balneo ghedigereert / ende daer na met het dampende balneo ghedistilleert. Ten tweeden / sonder te laten dighereren / worden de selve in Furno Athanoris, dat is in asschen / in een glase ofte steene kolve ghedistilleert / ofte met de tinne kloche / met niet te groodt vier / op dat de Roosen niet en branden. Ten derden / de gie-

rigaerts / ende baetsoeckers seer schandelijck veel waters daer by gietende / distilleren die met het Refrigeratorium, ende uyt acht pondt Roosen trecken wel vijf-en-twintigh pout waters. Andere wat conscientieuser doen by vier pondt Roosen acht pondt water / ende distilleren die met de Vesica. Ten vierden / worden de Roosen ghestampt in een steenen Mortier / ende een weynigh met oude Roose-water verbochtight / ofte oock niet / ende dus ghedistilleert in een heet badt / en het eens ghedistilleert water / giet men op nieuwe ghestampte Roosen / ende her-distilleren de selve aldus verscheyden reysen. Ten vijfden worden de Roosen ghestampt / ende het sap daer uytgeperst welcke sap in Balneo Mariæ wordt ghedistilleert. Ten sesten / de Roosen ghestampt wesende / worden in een vat dry daghen in de kelder ghestelt / ende daer na het sap uyt-gheperst / uyt het welcke een goedt water wordt ghedistilleert / 't welcke langhe bewaert: de uytgheperste Roosen worden daer na dry daghen in water ghewreckt / ende dan met het Refrigeratorium ghedistilleert / welcke water goedt is om daer mede te koocken. Ten sevensten / te Parijs distilleren de Apothekers ghemeynelijck het Roose-water aldus: De Roosen in eenen steenen mortier ghestampt sijnde / worden in een groote opgaende steene pot / of kruycke gesteken en stijf daer in gedout de welke sy een maent twee ofte dry in den kelder bewaren tot dat sy suer worden / dan doen sy daer gemeyn water by / en trecken daer uyt een sterck roosewater / het overblijfsel van water / t' welck by 't mergh gebleven is / gietē sy op nieuwe roosen / en distilleren als voorsen. Sommighe persen uyt de Provensche Roosen het sap / en maken

ken daer hun Syroop van Roosen af / de uytgheperste Roosen laten sy / soo ick ghesepdt hebbe / wat water daer by gietende / suer worden / ende distilleren dan die tot water om te koken.

Ten achtsten wordt van de Apothekers een uyt-nemende goet Roose-water gedistilleert die een goede quantiteyt Syroop van Roosen maken: Neemt / by exempel van 16 pont Suycker Antwerps ghewichte / hier by moeten byghevoeght worden / volghende de discriptie van Syroop van Roosen 26 pont 8 oncen Infusie van Roosen / dus moghen hier door distillatie afghetrocken worden neghen pinten en acht oncen: Want tot vier pondt Suycker Antwerps ghewichte / soo ick Syroop van Violetten ghetoont hebbe / en is maer van noode een pinte nattighepdts. Dus sult dit soo in 't werck stellen. Clarificeert de Infusie met het Suycker ende witte van Eyeren / ende door den wollen doeck ghepasseert zijnde / doet dat in een / twee / ofte dry steenen kolven / ende stelt daer op Glaesen Helmen / ende treckt daer af soo veel water als ick ghesepdt hebbe / ende en vreest niet dat het Syroop minder kracht sal hebben / door dien de purgeerende kracht niet en kan opklimmen / ende sult een uytnemende goet van reucke Roose-water bekomen.

Maniere om Roose-water te maken, brandende als ghebrande wijn.

NEemt gestampte Roosen / in den kelder bewaert tot dat sy beghinnen suer te ruycken / soo ick in de sevenste maniere ghesepdt hebbe / distilleert de selve sonder daer yet by te doen in Balneo Mariæ. Op een deel van de over-ghe-

bieven ghestampte Roosen sult ghy dit water gieten / ende wederom distilleren als voozen / ende volhart aldus tot dat alle uwe ghefermenteerde Roosen ghedistilleert zijn. Ten laetsten / neemt alle het ghedistilleert water / ende her-distilleert dat met de kolve / ende separeert daer van omtrent het twaelfste deel / ende sult een uytnemende rieckende water hebben / 't welck branden sal als ghebzande Wijn / ende langhe bewaren.

Maniere om Azijn te distilleren.

GHedistilleerde Azijn is Azijn af ghescheyden van zijn Phlegma. Is eene distillatie / de distillatie des ghebzande wijns / ende de voozgaende t' eenemael contrarie en ongelijck: want den vooz-loop / die in de gebzande wijn het sterckste ende krachtighste is / is in de distillatie des Azijns het onstercksté / ende sonder kracht / ende wozdt als onnut wech ghewozpen / ende wozdt den na-loop / als in de ghebzande wijn den vooz-loop ghehouden. Dese distillatie dient met de kolve in het zant ghedistilleert te wozden / op dat de scherp-bijtentheydt des Azijns niet van het koper af en trecke / maer om den tijdt en moeyte te sparen / doet dit aldus: Neemt een nieuwe aerde pot / en doet daer in den Wijn-Azijn / en laetse een derdendeel / oft tot den helft verzieden / distilleert dan met de kolve desen Azijn t' eenemael uyt / tot dat het uyt-druppende water begint rosk te loopen. Dese Azijn sal u dienen tot het maecken van de magisterien van Peerlen / Cozael / en Kreeft-ooghen.

Ace-

Acetum Alhalisatum.

ACetum alhalisatum wordt op verscheyden manieren ghemaeckt. Ten eersten / men neemt uyt ghekoockten ofte uyt ghedistilleerden Azijn / tot de dichte van Honigh / op het welcke op-gegoten wort gemeyn water / de hooghte van vier vingheren / ende't selve laet men digereren in Balneo dry daghen / daer na wort het selve in een Kelder ghestelt / waer door de houde in den bodem het zout tot cristal stoit / waer af ghy de nattigheydt sult af-gieten / ende Cristalen met een lichtigheydt met water af-spoeken. Tot een pondt van dit zout ofte Cristal neemt vier pondt Wijn-azijn / ende distilleert het met de Retorte in het zandt / op het eynde ghevende heel sterck vier / daer na sult ghy uytnemen het welcke in de Retorte ghebleven is / 't selve calcineren / ende met schoon water / na dat het wel ghefiltreert is / 't zout daer uyt trecken / welck zout ghy sult doen by het gene eerst is uyt ghedistilleert / en t'samen weder met de Retorte distilleren / met een heel sterck vier / soo lange 't selve water gietende op het ghene dat in de Retorte blijft tot dat alle het zout is opgeklommen. Ten laetsten wort desen Azijn in Balneo gedistilleert / waer van ghy een Azijn bekomt om alle steenen ende cristalen te ontbinden ofte smilten.

Tweede maniere: Neemt twee pondt Termentijn / en soo veel gedistilleerden Azijn / distilleert dit t'samen / eerst met een kleyn vier tot dat de gheesten van den Termentijn ende Azijn zijn uytghekomen / vermeerdert dan het vier / ende daer sal uytkomen een geele Olie / ende een roodt water / maer als de Olie begint roodt te worden / houdt op / daer na separeert door den trechter den Spiritus, en Olie van den

azijn / welcke ghy met Gyneber sult rectificeren.

Derde maniere: Neemt een pont Honigh / en een half pont zout / koockt dit t'samen t'eenemael hart / giet het op een vet gemaeckte steen / en kout zijnde / pulveriseert het selve / doet het dan in de Retorte met twee pondt goede gedistilleerde Azijn / distilleert het dus in ghesloten Reverberium, met twee cohobatien, en ten laetsten in Balneo Mariæ. Daer zijn noch ander manieren soo om Acetum alhalisarum als Radicatum te maken / alle seer moeyelijck om te maken / dienende tot Menstruũ tot de ontbindinge der edele gesteenten en peerlen; maer de navolgende sal alle dese operatien doen veel lichter om te maken. Neemt de bovenschreven gemeyne ghedistilleerden Azijn / dunckt sy u niet sterck genoegh te wesen / koockt die in een aerde panneken / en wat verkoockt zijnde / en dus versterckt van't vier ghedaẽ zijnde / doet daer by wat Spiritus salis, soo veel als't u van noode sal duncken / en u d'experientie sal leeren / maer noteert / soo ghy den Azijn twee of drymael herdistilleert / sal dies te beter wesen.

Aqua Cinamomi simplex.

℞ Cinamomi grosso modo contusi, vel in particulas fracti ℔ i. Aquæ rosarum, Vini cretici vel hispanici ana ℔ iiii. misce & loco calido aliquot diebus macera, & distilla s. a.

Met wat instrument het Caneel-water moet gedistilleert worden / hebbe in de Pharmacie met redenen ghenoegh bewesen / sprekende van de distillatie. Sommige nemenmaer loutere Spaense oft Fransche wijn. Matthiolus neemt tot een pont Caneel vier pont Roose-water / en maer een half pont Wijn / andere schrijven anderhalf pondt.

Aqua

Aqua Theriacalis.

℞ Theriacæ Andromachi ℥ vj. Mithridatii Damocratis ℥ iiij. Specierum lætitiæ Galeni ʒ ij. Foliorum dictamni cretici, Scordii ana ℥ ß. Radicum tormentillæ ℥ j. Croci integri ʒ ij. Syrupi è succo citri ℥ vj. Spiritus vini rectificati ℔ j.

De Triakel / Mithridaet / Species lætitiæ ende andere ingredienten grof ghestampt / uptghenomen het Saffraen / 't welck heel moet blijven / sult ghy met Syroop ende ghebrandt Wijn dissolveren / ende sommighe daghen t'samen laten staen weycken in een warme plaetse / daer nae sult ghy 't selve de steene ofte glase kolve in zant ghestelt zijnde / oft veel beter in Balneo Mariæ, met een glasen helm / met niet te groodt vier distilleert / ende wel wachten van niet te veel uyt te trecken / op dat het niet en verbrande / daerom neemt liever wat meer ghebrande Wijn / ende treckt daer een half pinte af. Dit Triakel water is te Brussel van de Doctoors van den Hertogh van Parma voor geschreven geweest / is van groote krachten / ende lichter om maken als eenigh ander / ende 't selve wordt in verscheyden Steden van Nederlandt gheluckelijck ghebruyckt.

Maniere om ghemeyn Sterckwater te maken.

Neemt twee pont ghedrooghde Vitriol / ende een pont ghemeyn Salpeter / stampt het ende menghelt het beyde t'samen: doet het dan in een wel geluteerde Retorte / ende set die in het Fourneys des wederslaghs / dat in het Reverberium luteert gen den berk des selfs een groote

ende wijde Recipient, ende distilleert het trap-wijs 24 uren lanck / daer na als ghy sult sien dat de witte ende dampachtighe ghesten verdwijnen in den Recipient / laet die allencxkens verkoelen. Clarificeert daer na het ghedistilleert water door het silver / op dese maniere: Neemt het vierendeel / ofte ten minsten een once ofte twee / ende doet daer een dragme fijn silver in / ende smilt het in een hooghe kolve op bosch-kolen: Dese Sollutie sult ghy dan voeghen by de vijf ander partijen van't voorseyde water / en sal wit worden als melck / doet het selve dan in een glas nieuwe toe-ghestopt / ende laet het sitten / ende giet daer na af het welcke klaer is. Wilt ghy hier van Aqua regalis maecken / om goudt mede te smilten: dissolveert in vier onceen van dit water een once Sal armoniac, ofte ghevrooght gheneyn zout.

Oleum vitrioli.

DAer zijn verscheyden manieren om Spiritus vitrioli, koper-root ghenaemt te distilleren maer de ander achterlatende / sal de lichtste beschrijven: Neemt thien ofte twaelf pondt schoon koper-root / calcineert de selve in een aerde reple / tot dat sy root is: stampt dan dit heel fijn / ende doet daer by stercke ghebrande Wijn / tot dat de materie heel door-droncken is / andere en doen daer gheene gebrande Wijn by / maer poeperen een pondt van de reple daer 't koper-root in ghebrandt is / ende menghelen dat daer by / laet het selve dus staen in warme asschen 24 uren in de Retorte van glas / die geluteert is latende een derde deel vdel (de meestendeel en nemen nu anders gheene Retorten dan van

aerde

aerde ofte steen ghebacken) ende distilleert het selve igne Reverberij, in 't beginsel / ende dit ontrent de vier uren met seer kleyn vier / op dat de Retorte niet en berste / ende continueert het selve / tot dat alle den gebrande Wijn is uyt ghedistilleert. Luteert dan aen de Retorte heel nieuwe een groot Recipient / want waer sy kleyne / de kracht ende hitte der opdampende gheesten soude het al in stucken doen springhen / ende dat met groodt perijckel van den Operateur / daeromme en nemen sommighe geene glase Recipienten meer / maer van dick steen / liever hebbende datter wat geesten door de lochtgaetjes vervliegen / dan in dit perijckel te staen / ende maeckt alsdan heel sterck vier / tot den hooghsten graedt toe / ende dat de Retorte t' eenemael gloeye / den tijdt van 20 ofte 24 uren / tot dat alle de gheesten daer uyt zijn ghekomen. Laet dan alles een dagh ofte twee verkoelen / maeckt den Recipient van de Retorte los / de materie eerst nat makende / op dat de glasen niet en breecken. Separeert dan met de kolve hebbende een glasen helm / staende in asschen / ofte in siedende water het Phlegma, van Spiritus, het water sal in den Recipient loopen / ende de Spiritus ofte Olie sal in de kolve blijven. Wilt ghy de selve Olie rectificeren / doet die in een minder kolve ofte Retorte / en na de groote van het vier sal sy ghecouleurt worden / wit / geel / ofte root.

Spiritus Salis.

NEemt een pondt vijf ofte ses rooden ghemeynen Bolus, ghepulverisseert wesende / maeckt daer van een pasta van ghemeyn pekel / ofte

ofte wel van pekel van boter / maeckt van dese pasta ronde bollekens / ende laet die drooghen / ghedrooght zijnde / doet die in een Retorte / latende een derden deel ydel / ende distilleert dit op de selve maniere als de voorgaende Olie van Vitriol / ende maeckt trap-wijse u vier / tot den hooghsten trap toe.

Oleum Succini.

NCemt een pondt Syccinum, alias Carabe, ende in het Nederlandt Amber ghenoemt / waer van de witte de beste is / stampt die grof / ende menghelt daer onder vier onceu wit ende ghedrooght zant / teghen het op-rijsen ende overloopen / doet dit dan in een Retorte van glas ofte aerde / soo grout dat sy maer half vol en zy / ofte wat meer / stelt dan dese Retorte in een vat / den bodem omtrent met twee vingheren hoogh met zandt bedeckt / met zandt dan voort bedeckende de Retorte soo hooghe / als de materie in de Retorte is / aen den snuyt van de Retorte sult ghy den ontfangher voegen / ende naeu toe-stoppen / dan sult ghy het vier van onder de Retorte traps-wijs stoocken / op het laetste ghevende heel sterck vier. Eerst sal dan voor al uytvloeyen het Phlegma met een witte Olie / de welcke de beste is / het Phlegma zijnde af-ghescheyden door den trechter / daer na salder geele Olie uytvloeyen / en daer na roode / die sommighe elck bysonder bewaren. Soo verre ghy de Olie wilt rectificeren / wascht die eerst met ghemeyn water / ende distilleert die dan met Roose-water in Balneo Mariæ. Dese Olie is seer goet teghen de Apoplexie, Epilepsie, Paralisie, draeyinghe van 't hooft / peste / krampe / geelsucht / steen / zwarighedt van sijn water te lossen / etc.

Een

Ten tijde der distillatie verheft / ende set gheen een volatijl wit zout aen de snuyt der Retorte / ende aen 't opperste van den Recipient, het welcke dient tot een goedt aperitijf vier / ofte ses asen inghenomen.

Oleum sive Spiritus sulphuris.

Dese distillatie en heeft gheen ghemeynschap met de voorgaende (ten zy ghy die / als sommighe doen met de Retorte distilleert) welcke Olie om dat sy veel in 't ghebruyck is / ende seer licht om maken / sal ick die hier beschrijven / soo ick die dickmaels ghemaeckt hebbe. Neemt een groote smilt-kroes / maeckt die van buyten ende van binnen t' eenemael wit met krijdt / doet de selve bol Solfer / treckende op het graen ofte grijs couleur / want de selve meer Olie gheeft / gheljck de geele bequamer is om Flores sulphuris te maken, smilt dan het Solfer op een cleyn vierken / ende ontsteeckt dan het selve / boven desen uytdampende smilt-kroes / sult ghy een platte glase klocke hanghen / daer toe ghemaeckt / ofte van aerde wel verloot zijnde / van sulck een hooghte als u de erbarenthepdt leeren sal; want soo ghy die te neer hanght / sullen de nederdalende dampen de vlamme uytdoen / hanght ghy die te hooghe / soo worden de dampen met den minsten windt wech ghedreven / daer toe is 't oock goet de selve / ofte in een Kelder / ofte in een plaetse die wel besloten is / te distilleren / ende boven dien als 't regent / midts de dampen dan beter resolveren: aen de klocke vergaderen de dampen / alwaer sy hun resolverende / nederwaerts loopen / en op verschepden plaetsen af-druppen / alwaer ghy verschepden glaeskens sulk stellen / om de Olie te vergade-

rem

ren / de welcke ghy t' samen voende / sult bewaren tot het ghebruyck. Van een pondt Solfer sult ghy eene once Olie bekomen / somtijdts min en somtijdts meer / nae het weer dat het maeckt. Soo ghy gheen glase klocke kont bekomen / kondt u alsoo behelpen: Neemt een groot Peer-glas / wiens bodem van onder is uytghebroken / ofte breeckt den bodem selfs dus uyt; Snijt het Peer-glas met een Glasemakers diamant rontomme / neemt dan een gloeyende yser / en leyt het rontomme de snee tot dat het heel heet is / steeckt dan het glas in koudt water / ende sal in twee stucken af-scheyden: Het opperste gat van het Peer-glas sult ghy met een ander stuckken glas toe-decken ende naeuwe toestoppen / ende boven de uytdampende smilt-kroes hanghen / soo ick boven seyde.

Oleum sulphuris wort oock ghemaeckt met de Retorte / met bymengelinghe van brooth wit zant / tegen het oberloopen / als oock doende by een pont gestampte Solfer een half pont levende kalck / ende vier once Sal ammoniac, maer dese dient meer tot wonden en ulceratien / hoewel sy oock van louter solfer wort ghedistilleert.

Oleum Therebintina.

NEemt klaren Termentijn / soo veel als 't u belieft / distilleert die met veel waters in het refrigeratorium, het water met de Spiritus sullen t' samen uyt komen / welcke gy op het water sult sien drijven / die ghy door het Balneum sult rectificeren. Sommighe distilleren den selven Termentijn met gemeyn water in den kolf / hebbende een glasen helm in het Balneum, ofte warme asschen / ende dan en heeft sy gene recti-

ficatie

ficatie van noode. Andere distilleren die met de Retorte / staende in asschen / na dat sy eerst ghewasschen is / sonder yet by te doen. Andere doen tot elck pondt Terwentijn dry ouceen asschen van hart hout / en distilleren die met de Retorte: andere distilleren de selve met zout en de ghebrande Wijn / etc. Het restant des Termentijn wordt ghenoemt Colophonie.

Oleum de lateribus alias Philosophorum.

Met een korte onderwijsinghe
om met de Retorte te distilleren.

Ick boven spreekende in't generael van de distillatie / heb gesegt dat de distillatie geschiet op dryderlepe manieren: de eerste door op-klimminghe / de Apothekers wel bekent / de tweede door nederdalinghe / de derde door een middel wesende tusschen beyde de Apothekers ongewoone / dese is de distillatie der Retorte / ghebonden van de Chymici, door dien dat sommige Olien / namentlijck die van Olijven / niet en konnen op-klimmen / daerom wordt de Retorte (het welcke een dick glas is / hebbende een ronden buyck / met een lange omghedraeyden beck ofte snuyt) nae dat sy met een dicke leem geheel bekleet is en wel gedrooght / na de maniere als ick in de Lutatie ghesegt hebbe / niet staende in't Fornejs gestelt / maer dweers met de snuyt nederwaerts / soo dat de materie niet en leght in den bodem der Retorte / maer inden buyck der selve / en dweers / ligghende den snuyt inde bore des Fornejs daer toe gemaeckt; hier onder sult ghy in het eerste een seer kleyn vierken maken / op dat de Retorte sonder versten

allency-

allenckens mach warm worden (ten zy ghy een aerde ghebruyckt) warm zijnde / sult het hier allenckens trap-wijs vermeerderen / en op het laetste heel groot en sterck hier maken / om door de cracht de Olie op en uyt te drijven. Dus wort Oleum de Lateribus ghemaeckt. De beschrijvinge is dese: Neemt een oude Kareel ofte brijcke / twee ofte meer / breeckt de selve in sommighe stucken / maeckt die dan gheheel door gloepende / ende uyt het hier ghenomen zijnde / blusch die in oude ende klare Olie van Olijven / koudt gheworden zijnde / stampt die tot een poeyer / doet dan dit poeyer in de Retorte / een derden deel ydel blijvende / ende distilleert het op de maniere nu verhaelt / ende niet teghenstaende dat de Kareelen soo drooghe en gloepende waren / soo komter nochtans in het eerste water uyt / het welcke men daer na van de Olie moet afscheyden / welcke Olie / al is 't dat sy niet wel en ruyckt / soo is sy nochtans seer krachtigh tegen de verkrompen zenuwen / ende andere koude ghebreken.

Oleum Cariophylorum.

NEemt hier pondt Giroffe-nagels stampt die een weynigh / ende steltse in 40. pondt waters sommighe dagen in een warme plaetse te weycke / ende doet daer by twee oncen rauwe Wijnsteen grof ghestampt / distilleert dan de selve met het Refrigeratorium, ofte Vesica, om reden die ick seyghen sal in de maniere om uyt alle kruyden ende bloemen Olie te distilleren / ende sult acht oncen Olie hebben. Dese Olie gaet te gronde / daerom is sy licht om af te scheyden.

Oleum

Oleum Cinamomi.

DE Olie van Caneel wordt op de selve maniere ghedistilleert. Maer Crollius en meer andere met hem / segghen / dat men meer Olie uyt de Caneel sal bekomen / soo verre de selve op de volghende maniere wordt ghedistilleert: Neemt dan goede Caneel breeckt die in kleyne stucken/ doet die dan in een glasen Retorte/ende distilleert de selve in Balneo vaporoso, uyt de welcke sal Olie ende water t' samen uytvloeyen / 't water sult ghy op nieuw Caneel gieten / ende dit verscheyden mael vervolghen.

Maniere om uyt alle zaden, kruyden, ende bloemen, Olie te distilleren.

NEemt Anijs / Venckel zaedt / &c. stampt het selve een weynigh / maer niet te veele / want de Olie verliest haer selven licht in't poeyer / dacromme en stampen sommighe die niet / ofte soo gy bloem-olie begheert van Lavender / ofte Mooseman̄jn / ofte kruyden - olie / als van Salvia en Majorana, &c. droogh die vykans heel op / ende door-snijdtse met een schaer / giet dan daer over siedende water / tot dat het heel oversopt is / ende laet het soo staen weycken sommighe dagen in een warme plaetse/ daer by doende / namentlijck by de vruchten en zaden / wat raeuwe ghestampte Wijn-steen/om de Olie te beter uyt te trecken/ want den Wijn-steen doorbijt ende doordringht alle saken / en maeckt die bequaem / om de crachten der selver t' eenemael te doen uyt - schieten. Giet het dan in het Refrigeratorium, ofte wel in de Vesica, daer men den ghebranden Wijn mede distilleert: Want alle Olien en konnen soo hooge niet als

de buyse van het Refrigeratorium is / klemmen / om dat nochtans de gheemeyne Slanghe lanck is / ende veel Olie aen de selve onderwegen soude blijven hangen / neemt in plaetse van de Slanghe een rechte buyse / dweersende een tonne gevult met kout water / voeght dan daer by een genoechsame quantitept waters / op dat de materie op het laetste niet en brande / dat is tot een pont materie thien pont waters / distilleert dit dan als alle andere kruyden / maer mooght het vier wel wat sterckier maken / om de Olie te beter op te jaghen / de welcke met het water t' samen sal uyt loopen / die ghy daer nae sult af-scheyden / distilleert ghy veele met een enge glasen trechter / het water latende van onder uyt-loopen / tot dat ghy al datter is ghedistilleert / door den selven trechter hebt laten passeren / soo sult ghy de Olie / die altijdt boven swemt / van het water afscheyden / ende afghescheyden sijnde / naeuwe toestoppende bewaren ten ware sake de Olie te gronde ginghe / als Olie van Giroffe-naghels en Caneel / soo sult ghy het water eerst afgieten / en dan den gront met de Olie in den trechter gieten / de welcke wat hebbende ghestaen / den trechter onder met wat Was ofte uwe vingher toe houdende / sult het onder laten uyt loopen in een glas daer toe gheschickt. Soo ghy nochtans weynigh distilleert: neemt een catoenken lanck-werpich als een dicke wolle draet / maeckt het vet met de selve Olie / ende steeckt dan dit catoentjen door het water / in de Olie / ende het glas scheef houdende / laet het allenckskens uytdruppen / permodum filtrationis. Het water sult ghy voor een goedt Menstruum bewaren / tegen dat ghy noch eens de selve Olie distilleert.

Manie-

Maniere om te distilleren *per descensum* dat is door nederdalinghe.

ALhoewel ick in 't generael van dese distillatie ghespoken hebbe / als 't dat sy wenigh in 't gebruyck is / sal nochtans de maniere in't bysonder beschrijven: Neemt dan een nieuwe aerde verloode pot / begraeft die inde aerde / leght op de pot een pser / ofte blicken deckrsel / doorluchtigh / vol van gaetjes als een teems oft traseer becken / op de plate ofte deckrsel sult ghy leggheu hout van Guajack van Bushoom / ofte Genever-boom / van Vepl / van Pijn-boom / ofte eenich ander vet hout / kleyn gesneden: leght op desen pot een ander pot / de welcke daer op past / en luteert de juncturen wel nauwe toe; op desen oppersten pot / ende rontom sult ghy vier maken / door welcke hitte de Olie uyt het hout sal gedreven worden / en inden nedersten pot loopen / welcke Olie ghy tot het ghebruyck sult bewaren: ofte met minder moeyte / vult den oppersten pot eerst met het kleyn ghesneden hout / leght dan daer op de doorluchtighe plate / ende set den ydelen pot daer op / en wel gheluteert wesende / keert den pot om / en graeft den ydelen pot in d' aerde / en stoockt op den bovensten pot twee uren goet vier.

Oleum Myrrhæ.

NEemt sommige eyeren / koockt die t'eenemael hart / snijtse dan in twee als sy gepelt zijn / ende weert dan 't geel ofte den doyer daer uyt / en vult de selve met Myrrhe grof gestampt keert de eyeren dan op eē tinne schotel ofte tailliore om / ende stelt die scheef / met eenich ander

vat / in een koude kelder / ende de Olie sal door de koude des kelders haer resolveren / ende in't onderstaende vat loopen / welcke ghy tot het gebruyck suit bewaren.

Oleum ex Vitellis Ovorum.

Hebbe de selve beschreven in de Pharmacie onder de andere Olien.

Extractio Specifica.

ICk hebbe boven van de Extractie in't ghenerael gesproken / nu dient hier een woordt geseydt te wesen van de Extracten in 't bysonder. Bysonder Extractie is dese / als men eenighe saken (om hunne subtijle deelen af te trecken) stelt in eenige vochtichept te weyrken / door digestie, in eene warme plaetse / de welcke eenen tijdt te weyrcke ghestaen hebbende / giet men het claer af / ende men giet op het overgebleven mergh / 't welck in de grondt light / nieuwe vochtighepdt als vooren / ende men laet wederom weyrcken / en dit Menstruum ofte vochtighepdt vernieuwtmen soo dickmaels tot dat het mergh geen couleur meer en geeft: Al dese Tincturen voeghtmen t' samen (want dit beter de name van Tincture voert / als van Extractie, want d'extractie, wort uytgeperst) ende ghefiltreert zijnde / worden uytghedampt tot de dickte van Honigh / ofte dat men daer Pillen kan af maken / dus maecktmen Extractie van Senen / van Rhabarber / etc.

Ma-

Maniere om simpel Extracten te maken uyt wortelen, kruyden, en zaden.

OM Extracten van wortelen/ houten/schorsen / kruyden / ofte zaden te maken / moet ghy de selve eerst kleyn stampen / en sommighe dagen in een warme plaetse ofte in Balneo Mariæ in eenighe beguame nattigheydt / ofte Menstruum laten weycken / en alsdan het gheberwet Menstruum afgieten / en het mergh heel warm wesende / heel sterck uyt-perssen/ ende het uytgeperste by het voorgaende menghelen 't welck nedergesoncken wesende/ sult het klaer afgieten/ ende in Balneo sicco, ofte op een kleyn vierken laten uyt-dampen tot consistentie van Honigh / ofte dat men dat kan handelen / ende Pillen daer van maken. Extracten van kruyden worden aldus ghemaeckt: Men neemt eenigh kruydt / Cardus Benedictus, ofte sulckx als men wilt / wesende vol sappigh / en in zijn volle jeughd / 't selve wordt ghestampt/ ende het sap daer uytgheperst; dit sap wordt in Balneo Mariæ, ofte in een warme plaetse ghestelt / waer alle zijn dickte ende onsuyverheyt te gronde gaet / van het welcke het klaer wordt afghegoten soo langhe / ende soo dickmaels tot dat het t'eenemael klaer blijft/ ende niet meer neder en sinckt; dit sap wordt in Balneo, ofte op een kleyn vierken uyt- ghedampt tot consistentie van Honigh / ofte wel van Pillen. Soo ghy het merch calcineert / ende het zout daer uyt treckt/ ende 't selve by 't Extract voeghd / sal beter ende krachtigher wesen. De Extracten zijn seer een / de welcke de Galenisten succos noemen.

Maniere om ghecomposeerde Extracten te maken.

DEse maniere is de voorgaende t'eenemael ghelijck / maer soo verre ghy Extract van Pillen wilt maken / en mooght / de Pillen zijnde geformeert / daer toe niet gebruycken / midts het Suycker / ofte Honigh / ofte Honigh der Spropen / daer de Pillen mede geformeert zijn / in het Extract souden komen / en het selve te seer vermeerderen / ende door vochtigheydt die doen smilten. Sommighe voeghen by de purgerende extracten het zout van het uyt-gheperst merch / hoe wel andere het selve ontraden seggende dat de selve zouten meer astringent dan purgerende zijn / maer dat men liever in plaetse des zouts by het menstruum (dat is de nattigheyt / in de welcke de materie weeckt die men extraheert) soude doen sommige droppelen Oleum tartari, de welcke de krachten uyt de materie die men extraheert / lichter en beter doet uyt-komen. Het ghemeyn Menstruum der purgerende Extracten / is stercke ghebrande Wijn / om uyt te trecken / seer bequaem. Sommige nochtans als Senebladeren, Agaricus, Rhabarbarum, &c. en dient den gebrande wijn niet / daerom moet men in plaetse des selfs Endivie / ofte ander ghedistilleert water gebruycken: soo verre daer eenige Species in-komen / als Diarhodon, Diambræ, Læticiæ, &c. sommighe raden de selve alleene te infunderen / alle dagen de Tincture afgietende / dat men by de selve soo dickmaels nieu Menstruum soude doen / tot dat het merch gheene verwe van hem en geeft / alle dese Tincturen worden / oft bysonder bewaert / ofte op het ander merch ghegoten / ende dus t'samen op de zoo heel heet zijnde / sterck

sterck uyt-ghëperst. Andere infunderen de selve Species met alle de reste. Alle dese Extracten worden uyt-ghedampt/ ofte in Balneo Mariæ, in Balneo sicco, ofte op een kleyn vierken; maer men moet wel wachten van die niet te hart te maecken/ op dat sy niet en verbranden. Sommighe worden tot de dickte van Honigh uytghedampt: andere/ dat men daer Pillen kan af maken. De proeve wort genomen op 't aberechte van den morter/ tot dat men 't selve kan aenraken/ sonder de vingheren te besmetten.

Extractum Catholicum, alias Panchymagogum.

℞ Specierum diarhodonis abbatis ℥ ſ. Pulpæ colocynthidos ʒ vj. Agarici optimi, Diacridii, Radicum hellebori nigri ana ℥ ſ. Aloës electæ ℥ j. cum ſpiritu vini rectificato fiat s. a. Extractum.

Beguinus, Crollius, ende andere beschrijven dit Extract aldus: ℞ Pulpæ colocynthidos, Hellebori nigri, Diacridii ana ʒ x. Turbith, Hermodactylorum, Agarici, Aloës ana ℥ ſ. Foliorum ſenæ, Rhabarbari ana ℥ ij. Specierum diarhodonis abbatis ana ℥ ſ. cum aqua Cinamomi fiat Extractum.

De Species diarhodonis abbatis sult ghy bysonder met goede stercke ghebrande Wijn te weycke stellen in een warme plaetse 24 uren/ de selve dickmaels omroerende/ voorts alle de ingredienten tot poeyer ghebracht zijnde/ sult ghy t'samen oock in de ghebrande wijn te weycke stellen/ dat sy recht oversopt zijn in een warme plaetse: na 24 uren sult ghy de ghewerf-

de ghebrande Wijn al soetjes van de specie afgieten/ ende de selve op de tweede Infusie gieten/ by de selve Species nieuwe ghebrande wijn doende/ en sult dit als voorzen/ geremetureert wesende / afgieten / en soo dickmaels herhalen/ tot dat de Species gheen verwe van haer meer en geeft. Alsdan sult gy de tweede Infusie in Balneo sicco, vel humico, ofte op een seer kleyn vierken t' eenemael heet maken / ende door een Canevasche doeck gietende/ sterck uyt - perssen: de Colatura sult ghy / oft in Balneo, ofte op een vierken soetjes laten uytdampen / tot dat ghy op 't averechte van den mortier / de proeve nemende / ende kout zijnde / bevint dat men daer Pillen kan af maken/ altijt wel wachtende van niet te hart te laten uytdampen op dat het Extract niet en verbrande / en dus bederve: tot sijne consistentie ghekomen zijnde / giet het op het averechte van den mortier met wat Olie van Amandelen het ghemaeckt / ende koudt zijnde / windt het in een blaesken tot het ghebruyck.

Extractum Rhabarbari.

NEemt Rhabarber soo veel als 't u belieft snijdt de selve kleyn / ofte stampt die grof / giet daer over siedende Endivie / Cicorzeye / oft Borzago-water/ met sommige druppelen Oleum tartari, en laet het t' samen weycken in het badt ofte in een warme plaetse 24 uren / en heel heet zijnde / sonder te laten sieden / perst de Rhabarber sterck uyt. Giet wederom op het merck ander siedende Endivie water / tot dat de Rhabarber oversopt is/ laet weycken als voorzen / en perst uyt / continueert dit soo lange als de Rhabarber verwe van haer geeft; doet dese Tincturen t' samen /. en laet die in het badt ofte op een

kleyn

sleyn vierkē upt-dampē tot een massa van pillen de welcke met sommige greynkens Diacridium mogen versterckt worden doet de massa in een blaesken om te bewaren tot het gebruyck.

Extractum laudanum opiatum Theophrasti alias Electuarium vitæ.

℞ Specierum diambræ completarum ℥ i. Opii thebaici ʒ iii. Mumiæ ℊ xv. Succi hyosciami ℥ ß. Coralli rubri præparati, succini albi præparati ana ℈ i. Croci ℈ ß Moschi ℊ vii. ß. Ambræ veræ ℊ vi. cum spiritu vini rectificato fiat s. a. Extractum.

Maer zijn verscheyden descriptien van Laudanum, maer dese is meest in't gebruyck/ is genomen uyt de Dispensatorium Augustanum, en is de selve descriptie die Weckerus beschrijft / fol. 401. maer verschilt in gewichten. Dispensatorium Londinense beschrijft de selve aldus:

℞ Opii thebaici extracti in spiritu vini ℥ i. Croci similiter extracti ʒ i. ß. Castorii ʒ i. Excipiantur tunctura semi unciæ specierum diambræ recentium spiritu vini facta, adde ex gratia ambrægrisiæ, Moschi ana ℊ vi. Olei nucis muscatæ guttas decem, tum evaporatione facta ad balnei calorem tepidum fiat massa.

Den Interpres van Beguinus prijst de naevolghende boven al:

℞ Extracti ℥ ii. Opii, extracti ℥ ii. Croci, extracti ʒ i. Castorii, extracti ℥ ii. Diamargariti frigidi, extracti ℥ i. ß. Specierum diam-

bræ, & totidem diamoschi, omnibus his extractis, & ad spissitudinem mellis evaporati, adde salis corallorum & perlarum ana ʒ vj. Evaporentur in balneo ad spissitudinem pilularum.

De eerste descriptie is meest in 't ghebruyck ende wordt aldus ghemaeckt: Neemt alle de voor-ghescheven ingredienten tot poeyer ghebracht / infundeert de selve met stercke ghercetificeerde ghebrande Wijn / dat alle de materie overdeckt zy / laet dit sommighe daghen in een warme plaetse in digestie staen / brenght de selve dan in het nat ofte droogh badt / ofte op een kleyn vierken / tot op de zoo / giet ende perst het uyt alsdan door een nauwe doeck / ende giet over het merch wederom versche ghebrande Wijn / brenght het wederom als eerst tot op de zoo / ende perst het wederom door / ende met het eerste t' samen ghevoeght wesende / sult het in het droogh / ofte in het nat badt / ofte op een kleyn vierken laten uytdampen / tot dat het / koudt wesende / soo hart is dat men daer Pillen kan af maken / altijdt grootelijcks wachtende van niet te hart te maken / op dat het niet en brande / de proeve sult ghy op het averechte van den mortier nemen / ende alsdan bewaren in een blaesken / nauwe toeghestopt tot het ghebruyck.

Extractum Opii.

NEemt Opium soo veel als 't u belieft / snijdt de selve in dunne schellekens / en drooght die in de Sonne / ofte op een ysere schoppe ofte plate met weynigh vier daer onder / op dat den Opium niet en verbrande / soo langhen tijdt / dat ghy die met u vingheren koudt moseleen.

Stampt

Stampt dan de selve tot poeyer / en doet dat in een Matras dat is een lanck glas met een ronden bupck / daer obergietende ghedistilleerden Azijn / soo veele dat het poeyer dry vingheren overdeckt zy: laet het dus in Infusie ofte digestie staen in het badt / ofte in eene warme plaetse / na dry daghen giet het klaer af / ende op het over-gebleven merch giet daer wederom andere ghedistilleerden Azijn op / en laet het weycken als voorzen / giet wederom het klaer af / en giet op het merch wederom nieuwen Azijn. De Tincturen drymael dus afgetrocken hebbende / sult die alle t'samen filtreren / en dan uytdampen tot de dickte van Honigh / ofte noch dicker dat men daer Pillen kan af maken.

Tinctura.

TIncture, *Essentie*, ende *Extract*, verschillen weynigh van malckanderen. Essentie is het secreet ende binnenste kracht / ende wesen der substantie / de welcke door eenigh Menstruum, ofte nat/door weyckinghe wordt uytgetrocken/welcke uyttreckinge ofte verwinge men Tincture noemt; maer soo haest het Menstruum wordt af-ghetrocken / door distillatie ofte uytdampinghe tot de dickte des Honighs / ofte Pillen / dan wordt het Extractum ghenoemt.

Tinctura Croci.

NEemt heel ofte ghestampte Saffraen soo veel als 't u gelieft / giet daer over stercken ghebrande Wijn / dat het Saffraen overdeckt zy / laet het in een warme plaetse staen weycken / giet den ghebrande wijn dan soetjes af/ende giet daer nieuwe wederom over / soo langhe dat alle de verwe der Saffraen afgetrocken is / en

en t' eenemael wit siet / filtreert dan dese Tincturen / ende laet het Menstruum met een kleyn vierken uptdampen tot de dickte van een Syroop; maer soo ghy dit tot de dickte van Pillen uptdampt / sal 't Extractum ghenaemt worden.

Tinctura sulphuris.

NEemt zout van Wijn-steen / ende smilt het in een smilt-kroes/ende bloem van Solfer in een ander / beyde ghesmolten zijnde/ mengelt dese t'samen ende laetse kout worden. Stampt dan dese massa / ende giet daer stercke ghebranden wijn over/ dat de materie vier vingers oversopt zy / laet het t'samen digereren / tot dat den Branden wijn t'eenemael root is gheworden/giet dan de Brandewijn af / ende laetse in het Balneum evaporeren/ en ghy sult hebben de Tincture ende waerachtighe balsem voor de Longhe / ofte wel beter. Neemt twee oncen bloeme van Solfer / een halve once Olie van Termentijn / laet dit t' samen op warme asschen al soetjes smilten / ghedurighlijck omroerende / ende laet het aldus op een kleyn vierken staen acht ofte thien uren/ tot dat het wordt als een peck / waer over ghy dan gieten sult stercke gebranden wijn / tot dat de materie vier vinghers overdeckt zy / ende laet het dus t'samen op een kleyn vierken staen / tot dat den Brandewijn t' eenemael roodt is gheworden/ die ghy dan in een ander glas sult af-gieten / nieuwe Brandewijn op het merch gietende/ soo langhe als het geene verwe meer af en treckt / doet dan alle de Tincturen t'samen / ende laet den Brandewijn met een kleyn vierken uptdampen.

Tinctura

Tinctura Corallorum.

NEemt twee onceu gestampt root Corael / giet daer over een pondt sap van Limoenen/ofte Citroenen/ende laet het t'samen in een warme plaetse staen weycken acht dagen lanck filtreert dan het selve/ en doet dan daer by vier onceu Suycker/laet het t'samen digereren /ende daer na uyt-dampen tot de dickte van Syroop het welcke voorwaer meer een Syroop van Corael is/dan een tincture. Een ander maniere: Calcineert in een smilt-kroes vier onceu Corael met vier onceu Salfer/ende treckt daer de tincture uyt met gedistilleerden Azijn/laetende dese t'samen vijf ofte ses daghen digereren/ dampt dan den Azijn uyt/ende wascht de scherpigheyt des selfs uyt met water. Ofte wel calcineert het Corael een ure lanck met Salpeter / sonder het self te laten smilten / ende treckt dan de tincture daer uyt met ghebrande wijn/ 't selve soo dickmaels vernieuwende/ tot dat de ghebrande wijn geen verwe meer af en treckt.

Sal Artificialis,

Ghenerale maniere om uyt alderley kruyden, wortelen, &c. artificieel zout te trecken.

SAl Artificialis is een bondt vande Alchymie / de welcke leert uyt alle saken zout trecken/ het welcke als een vijfde Element is / door het welcke worden alle saken in hun wesen als bewaert. Dit zout is tweederlep / te weten Sal fixus, en Sal volatilis, sive essentialis. Sal fixus is sijn lichaem soo besittende ende als bezielende dat het daer niet af en kan gescheyden worden

den / ten zy sijn liegaen te niete wort ghebracht; daerom die uyt eenighe saken zout wilt trecken moet de selve tot asschen verbranden/ ende als te niet doen. Dus verscheyden manieren achterlatende/ om het self te maken / sal de kortste en lichtste maniere beschrijven: Neemt sulck een kruydt als't u belieft / verbrant dat tot asschen / doet dese asschen in eene schoone pot / ende stelt die / boven open wesende / in een Pot-backers oven het opperste van al / ende laet die soo lange daer in / tot dat de potten ghebacken zijn / welcke asschen heel wit gecalcineert sal wesen / daer uyt komende / giet op dese asschen siedende water / en laet dit soo t'samen 24. uren in digestie staen in eene warme plaetse: dese Looghe wel geseten sijnde giet het klaer af / ende giet daer wederom siedende water over / en laet het staen als voren in digestie, giet de klaer Looge dan af / ende filtreert de selve al t'samen door groen papier / de welcke ghy in een panneken / met een kleyn vierken / sult laten uyt-dampen / tot de drooghte toe des zouts / het welck ghy wederom smilten sult met klaer water / ende weder gefilrreert wesende / sult als vooren uytdampen; dit zout sult ghy dan doen in een smilt kroes / ende door sterck vier doen smilten / 't welck gesmolten sijnde / giet het in een kopereen mortier / ende kout wesende / doet het geheel / ofte gestampt in een glas wel nauwe toeghestopt met korck / op dat het sout niet en smilte / daerom zijn daer toe bequamer glasen met nauwe halsen / om dat de locht daer soo licht niet en kan aenkomen. Sommige om dit zout witter te maken / ende dat het soo licht niet en soude smilten / soo sy my seggen die dat dickmael hebben beproeft / calcineren de asschen in de Pottebackers oven met

oven

eben veel Solfer / legghende Stratum supra stratum, maer sonder twijffel het Caput mortuum van het Solfer vermeerdert de quantiteyt des zouts / en deelt mede van het solfer. Andere en begheeren het zout inden smilt-kroes niet ghesmolten te hebben/ seggghende dat de kracht des zouts daer mede vergaet / maer roeren in den smilt-kroes het sout ghedueryghlijck/tot dat het heel wit is. Op dese maniere wordt Sal absinthii, Cardui Benedicti, &c. ghemaeckt/ als oock Sal tartari, ende menichte andere zouten.

Sal Essentialis sive Volatilis.

Eene generale maniere, om uyt alle heete kruyden *Sal Volatilis* te trecken.

NEemt een groote quantiteyt krupdt van Cardus Benedictus, stampt dat / ende persit het sap daer uyt / clarificeert dan het selve met het witte van den eye laet dit sap met een kleyn vierken uytdampen tot consistentie van Honich/ alle het schuym onder het zieden afnemende / stelt dit dan in een koude Kelder ses ofte seven daghen langh / dan sult ghy alle vochtigheyt af-gieten/ ende sult in den bodem des vats schoon ghecristalliseert zout vinden / het welcke ghy met eene rassigheydt met klaer water sult af-spoelen/en daer na drooghen/en bewaren tot het gebruyck. Andere kappen ofte stampen het krupt/en zieden 't in schoon water tot den helft/ en perssen 't sterck uyt/ daer na clarificeren sy de decoctie en zieden die tot de dickte van Honigh en stellen 't dan in den Kelder 8. of 10 dagen in een glas ofte aerde teple/in welcker bodem men vint het Volatijl en gecristalliseert zout/ 't welcke met eene rassigheydt met koudt water moet

afghe-

afgewasschen worden, ende ghedroogh tot het ghebruyck. Noteert, dat dit zout door de vochtigheydt niet en smilt als het voorgaende: Ten tweeden, dat op dese maniere uyt alle heetekruyden, ende groene andere sal volatilis wordt ghetrocken. Ten derden, dat uyt gheene andere als uyt kruyden, Sal volatilis wordt ghetrocken, het welcke meerder kracht heeft, als het welcke door Calcinatie wordt ghemaeckt.

Sal Corallorum.

NEemt root Corael, stampt het selve niet heel fijn, giet dan daer by heel stercken gedistilleerden Azijn, en laet het t' samen een nacht in een warme plaetse, in digestie staen, filtreert dan het selve, ende laet den Azijn uyt-dampen ende drooghen, ende sult in den grondt het zout vinden: soo ghy het selve zout begeert heel wit, ende schoon, dissolveert het met ghedistilleert water van water ofte Mey-dau, ofte wel ghemeyn water, ende ghefiltreert wesende, dampt het water uyt, op de maniere soo ick ghesepdt hebbe in de ghenerale maniere, ende dit wordt Sal, ofte Essentia Corallorum ghenaemt.

Sal Margaritarum.

NEemt Peerlen soo veel als 't u beliest maeckt die in een smilt-kroes gloeyende, ende blust dan die in den alder-sterckisten ghebrande wijn, herhaelt het selve soo dickmaels tot dat sy t' eenemael ghecalcineert sijn. Dissolveert dan de selve met gedistilleerde Azijn, op de maniere soo ick in 't Corael verhaelt hebbe,

Sal

Sal sive Vitriolum Martis vel Chalibis alias Gilla seu Grilla Paracelsi.

NEemt een once Spiritus vitrioli, ofte Sulphuris, gemaeckt door de klocke, menghelt daer onder twee onceu gheemeyn water/ofte wel Phlegma vitrioli, doet dan 't selve in een Matras / ende menghelt daer onder een once super vijlsel van stael ofte yser / stopt dan de Matras heel naeu toe / ende steltse op warme asschen / ende laet het soo t' samen zieden den tijdt van ses uren / stelt dan aldus den Matras in de Kelder / ofte wel giet het uyt in een open glas / ende laet het daer koudt worden / ende sult in den bodem des selfs groen Cristal vinden / het welck ghy met heet ghedistilleert water sult smilten / ende heet zijnde/ filtreren / 't welck ghy wederom in den Kelder sult stellen om te cristaliseren: soo ghy 't selve Cristal heel doorschijnende wilt hebben / sult de Cristalen met heet ghedistilleert water van water ghesmolten zijnde / verscheyden mael filtreren / ende daer na wederom in den Kelder laten stollen. Sommighe laten in het badt een derden deel waters uytdampen / om dus te lichter te cristaliseren / ende nemen Spiritus vitrioli rectificatus, maer Spiritus sulphuris maeckt dat groender.

Sal sive Vitriolum veneris.

NEemt gecalcineert Koper / ofte Æs ustum: dat is ghebrandt Koper in de Apotheken wel bekent / soo veel als 't u belieft / pulveriseert het selve t' eenemael fijn / doet het in een glas/ende giet daer over ghedistilleerden Azijn/ laet het dus in digestie staen 24. uren / giet

dan alle de gheverfde Azijn af / ende giet daer nieuwen Azijn over / herhaelt dit soo dickmaels als het Koper verwe van hem gheeft / alle de Tincturen sult ghy dan filtreren / en over het vier / oft in het badt dry vierendeelen des nats laten uytdampen / stelt dan de reste inde kelder alwaer het tot groen doorschijnende cristal sal stollen. Het Koper sult ghy aldus calcineren: Neemt platen van Koper dun gheslaghen / reverbereert dan de selve in een potbackers oven tot Æs ustum. Dit Æs ustum laet hem seer licht tot poeyer brenghen: ofte neemt de selve kopere platen in stucken ghesneden / ende leght tusschen beyde / soo ick in de Stratificatie ghesept hebbe / gepulveriseert Solfer / ende reverbereert het dry oft vier uren / en sal Æs ustum worden. Andere maken het Vitriolum veneris aldus: Neemt ghecalcineert Koper door Solfer tot Æs ustum ghebrant / stampt dat tot een fijn poeyer / ende calcineert het selve met ghestampte Solfer / soo langhe gheduerichlijck omroerende / als het Solfer brandt / calcineert dan wederom het selve Koper / na dat het heel fijn ghestampt is / met een achtendeel Solfer van het ghewichte des ghecalcineert Koper t'samen ghestampt / herhaelt de selve calcinatie vijf ofte ses mael: dit Koper tot kalck dus ghebrant / en fijn ghestampt / sult ghy in siedende water werpen / ende met een stock gheduerighlijck omroeren / tot dat al het kalck des Kopers te gronde gaet / ende kout is gheworden / 't welck ghy alsdan sult filtreren / en dry deelen van vier laten uytdampen / stelt de reste dan in een koude plaetse / alwaer het tot een blauw Cristal sal stollen / ofte koockt alle de vochtighepdt uyt.

Vitrio-

Vitriolum Vomitivum.

NEemt witte Vitriol / smilt de selve met gheemeyn water/ ende filtreert het alsdan / dampt dan het water uyt / ende herhaelt het selve tot dry keeren/de derde keer daer by doende Roose-water ofte Aluyn-water.

Sal Prunellæ.

NEemt een half pont schoon wit Salpeter/ smilt het selve op gloeyende kolen in een smilt-kroes / ghesmolten zijnde / doet daer allenerkens by een once Flores sulphuris, ende roert het met een pserken gedurichlijck om/ tot dat den Solfer t'eenemael uyt ghevrant is / het welcke ghy dan op een marbersteen / ofte in eenighe formen / soo 't u belieft / sult uytgieten. Soo ghy Sal prunellæ wilt cristaliseren: Neemt Roose-water / Cardus benedictus-water / ofte eenigh ander Cordiael-water vier pont / andere neemen min / in het welcke ghy over het vier sult laten smilten een half pont van het bovenschreven Sal prunellæ, ende alsdan heet zijnde / door graen papier filtreren / ghefiltreert zijnde/ sult het selve over het vier al soetjes laten uytdampen tot de consumptie van dry vierendeelen/ giet dit dan in een aerde teple/ ende stelt die in een koude plaetse / ofte in den kelder. Het welcke kout gheworden zijnde sult het Sal prunellæ daer schoon in gecristaliseert vinden / giet dan het water af / stelt den Sal prunellæ in eene warme plaetse om te drooghen / ende bewaert die dan in een glas. Het overblijvende water mooght ghy als vorren uytdampen / ende verkrijgen / ende als 't voorgaende inden kelder laten cristaliseren.

Sal Decrepitatus.

NEemt een smilt-kroes / vult de selve bykans tot boven toe met gemeyn zout / stelt den smilt-kroes in gloeyende kolen / ende deckt hem boven toe / ende laet hem daer in soo lange staen / tot dat hy t'eenemael gloeyende is / ende het zout gheen gheruchte meer en maeckt / dit zout sult ghy dan met water smilten / ende gefiltreert wesende in een nieuwe aerde teple / het water bykans heel laten uytdampen / ende sult dan dit zoudt heel wit en schoon bekomen.

Cremor Tartari, & Tartarum Cristallisatum.

NEemt Wijn-steen soo veel als 't u belieft / stampt en zift de selve / neemt dan wit van eyeren / ende slaet het tot schuym / ende maeckt hier t'samen af een pasta ofte massa / en laet het soo eenen dagh staen. Daer nae neemt een kopere becken vol waters / ende doet de massa daer in / ende laet het t'samen soetjes koken / het schuym met een schuym-spaen af-nemende / dus continuerende tot dat alle den Tartarum ghesmolten is / vermindert dan u vier / ende laet het onder den Cremor soetjes blijven rammelen vier uren lanck ofte noch meer / laet het dan koudt worden en blijven staen tot des anderen daeghs: den Cremor sult ghy af-nemen / en alle het water stillekens afgieten / schrabt dan alle de cristalen onder een / ende wascht die soo lange met schoon water / tot dat't water klaer blijft. Neemt dan wederom als boven witte banden eye tot schuym geslagen / en maeckt daer wederom een pasta af / en laet het soo staen tot 's anderdaeghs / 't welck ghy wederom als voorzen

sult

sult koocken / kout laten worden / den Cremor boven af nemen (ten zy sake ghy die met de cristalen wilt menghelen) 't water af-gieten ende wasschen / en de cristalen op een hayren teems legghen / om die te laten verleecken / latende de selve soo voorts drooghen.

Maniere om alle zout der kruyden te cristalliseren.

NEemt zout van Cardus Benedictus, ofte van eenigh ander kruydt ghemaeckt op de wijse hier voorzen beschreven / soo veele als 't u belieft / maeckt met gemeyn water daer van een looge / en filtreert de selve / giet dan daer in sommighe druppelen Oleum vitrioli, die dese Looge t'eenemael sal klaer maken / laet die dan in heet zant uytdampen / en inkorten / tot dat het meestendeel des waters verblogen is / daer by doende sommige druppelen Sterck-water naer advenant het zout / houdt gheworden zijnde in den Kelder / sult de cristalen rontomme sien aenhangen / de welcke uytnemende / sult met Roose-water af-wasschen / ende laten drooghen : soo daer te veel vochtighedt is overghebleven / verkort die wederom in heet zant als voorzen / ende sult de resterende cristalen bekomen / de welcke noyt en smilten door de omstaende locht.

Flores Sulphuris.

VErscheyden en moeyelijcke manieren van maken achterlatende / soo oock Instrumenten qualijck om te bekomen / tot de sublimatie van bloemen van Solfer / sal de alderlichtste maniere / soo ick de selve make / hier beschrijven / en voor de vorst daer sy meerst toe-gemaeckt wordt / alderbequaemst : Neemt dan een

ghemeyne aerde pot/ doet daer in soo veel Solfer als 't u belieft / geel Solfer is tot sublimeren het beste / graeuwe Solfer tot olie / de roste en deught gantsch / midts daer veel Regael in is) past op dese pot eene gheemeyne Secreetbuyse / luteert de Juncturen toe / ende past op de voorseyde buyse een ander aerde pot / hebbende in't midden van de bodem een ront gaetjen groot als een knicker/ om de waterachtighe ende overtollighe dampen uyt te vliegen welcke soo sy daer in besloten worden / sullen beletten het sublimeren. Stelt den pot in hebbende het Solfer op het vier / 't welck niet te groot en is / ende al brande de pot wat van buyten / door dien het Solfer seer licht door dringht / en sal de sublimatie niet letten. Laet dit dus sommighe uren staen / tot dat alle de bloeme is ghesublimeert / den bovensten pot onderwijlen af-nemende met eene lichtighepot / om alle de ghesublimeerde Solfer met een haese poot te weeren / de welcke t'samen vergadert zijnde/ sult de selve noch eens ofte tweemael hersublimeren / ende dan tot het ghebruyck bewaren. Andere doen dit noch lichter / ende nemen twee groote aerde kannen / in de eene leggheude het Solfer/ ende in den anderen makende een ront gaetjen/de welcke t'samen gheluteert hebbende/ leggheu beyde de kannen op hunnen buyck onder de eene vier stokende daer het Solfer in is / ende de ander in den buyck hebbende het gaetjen jewers op-rustende / ende maken vier sonder open te doen/ tot dat het Solfer t'eenemael ghesublimeert is / waer van ick u hier het model aenwijse.

Flores

Flores Benzoin.

NEemt Gummi Benzoin, anders ghesydt Aladulcis, stampt de selve grof / doet dan die in een ront aerde panneken/en stelt daer boven op een hupsken/ofte hoorenken van dobbel graen papier ghemaeckt / stelt dit potteken in zant / ende maeckt daer onder vier / de bloeme sal terstont sneeu-wit opklimmen / ende aen 't papier aenhanghen / de welcke ghy dickmaels sult af-nemen / welcke bloeme het wesentlick ende volatijl zout is van den Benzoin, seer goet teghen de ghebreken der borst inghenomen / een half scrupel met eenigh Sroop.

Flores Antimonii.

NCemt goede Antimonie, stampt de selve ende doet die in een Instrument / ghelijck ick in de Flores sulphuris ghesept hebbe / stelt boven op de pijpe ofte buyse een helm sonder beck / hebbende boven een gaetjen / om de overtollighe vochtighepdt daer uyt te laten dampen / ofte wel een pot met een gaetjen / maeckt u vier per gradus 24. uren lanck / ende sult witte Flores Antimonii bekomen.

Magisterium.

MAgisterium wordt ghenoemt / als eenighe ghemengelde sake ofte lichaem door konste van Alchymie wordt berepdt gemaeckt / soo dat alle de deelen (sonder eenighe extractie / ofte separatie der selve te maken) worden verheven tot eenen hooghseren graedt van qualitept ofte substantie / ende worden edelder dan sy te vooren waren / weerende uyt de selve alleenelijck alle uytwendighe onreynighepdt.

Magisterium tartari, sive Tartarum vitriolatum.

NCemt vier oncen Oleum tartari ghemaeckt door Deliquium, filtreert de selve door graen papier / doet die dan in een nieuw ende wijt open panneken / ende op heete asschen / ofte op een kleyn vierken laet die wat uyt-dampen / ende inkorten / ende giet dan allenerkens met druppelen daer in een once / Crollius met meer andere seght twee oncen gherectificeerde / ende niet de gheneyne Olie van Vitriol / welcke Olie daer in komende / om dat sy van ander

nature

nature is / strijden teghen malkanderen / ende zieden op / ende komen daer na in een wit zout te stollen / 't welcke soo het noch wat vochtigh is / sult dat in eene warme plaetse laten opdrooghen / ende in een glas wel nacuwe toeghestopt zijnde / tot het ghebruyck bewaren.

Magisterium Corallorum & Margaritarum.

NEemt Coraal ofte Peerlen niet te fijn ghestaupt / giet daer over goede ende sterckte ghedistilleerden Azijn / dat de materie drij ofte vier vingheren overdeckt zij / laet dit t' samen staen weycken in warme asschen / tot dat de Peerlen ofte Coraal t' eenemael ghedissolveert zijn / ende tot dat het zieden op houdt / giet alle de vochtigheydt af / ende op het overblijfsel 't welcke niet ghesmolten en is / giet daer wederom nieuwen Azijn over en laet het wederom weycken als voorzen / vervolght dit soo langhe / tot dat alles is ghedissolveert. Alle dese vochtigheydt sult ghy dan filtreren door graeu papier / ende alles ghepasseert zijnde / sult alsenckens met druppelen daer in gieten Oleum tartari door *deliquium* ghemaeckt / waer door de Peerlen ofte Coraal sullen terstont als een wit poeyer te gronde gaen / hebbende het selve dan overkant gheset ende nedergesoncken zijnde / sult alle de vochtigheydt afgieten / en alsdan schoon water op-gieten / ende ghesoncken zijnde / 't selve wederom af-gieten / en dit soo dickmaels herhalen / tot dat alle de scherpigheyt des Azijns is weck genomen. Ten laetsten giet daer eenigh cordiael water over / ende af-ghegoten zijnde / drooght het poeyer / ende bewaert het tot het ge-

bruyck. Op dese maniere worden alle andere Magisterien ghemaecht/ als van Herts-hoorn/ Breest-voghen / en het Corael / &c. wordt van sommighe in de Potte-backers oven eerst gecalcineert.

Magisterium, Lac, Cremor, sive butyrum Sulphuris.

NEemt vijftthien onceu witte en in de Potte-backers oven ghecalcineerde Tartarum giet over de selve een ghenoeghsame quantiteyt ziedende water/ende laet dit t' samen een nacht in digestie staen / giet het klaer dan af / en giet daer wederom nieu ziedende water over / ende laet het staen als voorzen/ ende het klaer afgegoten wesende / sult het al t' samen filtreren: Alle dese Vooge sult ghy dan doen in een groot glas/ en daer onder meughelen dry onceu bloeme van Solfer / 't selve latende in warm zant / ofte in een warme plaetse 24 uren digereren: giet dit dan in een groote nieuwe aerde pot / ende laet het op het vier soetjes staen zieden / soo langhe tot dat ghy siet/ dat het water t' eenemael root is / ende al het Solfer ghesmolten: filtreert als dan dit t' eenemael heet door graeu papier/ ende giet daer terstont/ terwhlen dat het heet is (ofte is het koudt gheworden/ maeckt het heet) gedistilleerden Azijn in / ofte wel onghedistilleerden is sy sterck / ofte soo Crollius seght witte Wijn / om dat hy die beter daer toe houdt / ende aldus sal hier door den Cremor te gronde gaen / op een laeuwe plaetse ghestelt zijnde / sult alle de vochtigheydt afgieten / ende op het grondt-sop schoon regen-water gieten/ en dus eenen nacht laten staen. Dit water sult ghy soo dickmaels veranderen / ende ghesoeten zijnde / afgieten / tot

dat

dat men geene swartigheyt ofte onsuyverheydt meer in het water en siet / ende tot dat alle den stanck/ende quade reuck is gheweert: Dit ghedaen zijnde / sult daer eenigh cordiael water by doen/ als Aqua cinamomi, ofte ghebrande wijn/ ende dus een tijdt laten digereren / 't water afghegoten zijnde / sult het in eene warme plaetse tot een poeyer laten drooghen (ofte wel eer het drooge is/ met Caneel-water mengelen/ 't welcke wit als een melck sal worden) ende sult aldus een melck bekomen / ofte Cremor Sulphuris t'eenemael wit/ ende ghelijck een bloeme/ het welcke wordt ghehouden voor een waerachtigh Balsem van het inghebozen nat / humidum radicale ghenoemt / het welcke verstercht de natuerlijcke krachten/ suyvert het bloedt/ ghenest den hoest/goet teghen de uyt drooghende sieckte.

Maniere om *Oleum tartari per deliquium* ofte nederdalinghe te maken.

AEnghesien alle de Magisterien door Oleum tartari worden ghemaeckt / sal die hier beschrijven: neemt Wijnsteen soo veel als u 't belieft / stampt die grof / ende doet die in een aerde pot ofte teyle / en stelt die in het opperste van een Pottebackers oven / waer sy met de potten backende / sal heel wit ghecalcineert daer uyt komen: neemt dan de selve uyt den pot/en doet den Tartarum in een lijnwaet sackken/gemaeckt als een Hippocras-kousse / welcke ghy in een houde Helder sult hangen met een onder gestelt vat / in het welcke de Olie ofte beter ghesepdt het zout haer resolverende/ sal indruppen/ welcke ghy ghefiltreert zijnde / sult dat in een glaesken doen / ende tot het ghebruyck bewaren.

Lichter

Lichter ende bequamer maniere om *Oleum Tartari* te maken.

NEemt den voornoemden ghecalcineerden Tartarum, giet daer over eene ghenoeghsame quantiteyt waters / ende maeckt daer van een Looghe / de welcke door graeu papier gefilteert wesende / sult op een kleyn vierken laten uytdampen / tot dat ghy siet datter boven begint een velleken te komen / ende begint te stollen / ende dese Looge wordt ghenaemt Oleum tartari factum per deliquium.

Maniere om Magisterien te maken door precipitatie.

HOe wel de Magisterien gemaeckt door gedistilleerden Azijn de beste zijn / door dien sy in eene vochtigheydt gheleydt zijnde / smilten / ende de naervolgende niet / om dat sy vochtanghmeer moeyte aen hebben / ende de gesteenten soo wel niet en konnen ontbonden worden / door dien den ghedistilleerden Azijn niet scherp / ende door-etende genoegh en is hebbe de navolgende maniere hier by ghevoeght.

Magisterium Hyachintorum, Topaziorum, Saphyrorum, granatorum & horum similium.

NEemt twee onceu van een van de voornoemde ghesteenten gheyzeparceert sesthien onceu Spiritus salis, doet dit t'samen in een Matras wel naeu toeghestopt / dickmaels omroerende / stelt het in eene warme plaetse een maent lanck / om te circuleren / ofte soo langhe dat de

gesteen-

gesteenten ontastelijck zijn gheworden. Gier alsdan de Spiritus salis, de ghesteenten ten gronde geseten sijnde al soetjes en stillekens t'eenemael af / welcke u dienen sal om andere ghesteenten insghelijckis in circulatie te stellen / de selve met nieuwe Spiritus ververschende / soo de selve te seer haer kracht hadde verlozen. De gesteenten sult ghy dan soo dickmaels en lange met gedistilleert water van water afwasschen en afspoelen / tot dat alle de zoutighept is geweert / soo verre ghy booz de laetste keer dat met eenich cordiael water doet / of Roose-water sal dies te beter wesen / het water door inclinatie t'eenemael afghegoten sijnde / sult het Magisterium drooghen / ende tot het ghebruyck bewaren.

Magisterium Margaritarum, Corallorum & oculorum cancri

DE Magisterien van Peerlen / Corael / ende Kreeft-ooghen sult ghy beter ende bequamer op de naevolgende maniere toe-rechten: Neemt een once Peerlen / Corael / ofte Kreeft-ooge / gherectificerde Olie van Vitriol / ende ghedistilleert water van water van elcks vier oncen / menghelt dit t'samen in een Matras / ende gaet in uwe operatie voort / als in het voorgaende / het Menstruum oock bewarende / als het voorgaende tot diergelijck gebruyck.

Crocus Martis.

DAer zijn verscheyde manieren om Crocus Martis te maken / de alderbeste van die hebbe ick uyt-ghekoren / de welcke van Quercetanus oock meest wort ghepresen tegen de verstoptheydt der Lever ende Milte / ende wordt

aldus

alous ghemaeckt: Neemt stael met Solfer gebrandt/ende in druppelen ghesmolten / soo ick op een andere plaetse ghesept hebbe / wrijft dan het selve stael tot een fyn poeyer / het welcke gy reverbereren sult acht uren lanck tot een Saffraen / ofte root poeyer / dat is/ doet het in een Smilt-kroes / deckt de selve boven toe / ende maeckt onder ende boven sterck vier / ofte wel in een Pot-backers oven. Anders neemt twee aerde vaten gemaeckt als twee schelpen / de eene passende op de ander / latende tusschen beyde een spatie van de breede van een vingher / in welcke vat ghy u stael sult branden: Ofte wel neemt vijlsel van stael / soo veel als't u belieft / wrijft dit in een mortier dry uren lanck met even veel Solfer / waer van ghy een massa sult maken met ghemeyn water / welcke massa heel droogh sijnde / sult in eenen wijden smilt-kroes doen / ende op gloeyende kolen stellen / met niet te sterck vier / ende met een yser soo langhe omroeren / als het Solfer brant: hier uyt sult ghy met ghemeyn water de roothepdt ofte tincture trecken / ende het water uytghedampt zijnde / sult den Crocus in de groudt vinden. Andere stellen het vijlsel van yser in een Glas-blasers ofte Potte-backers oven in het boven-geschreven vat ghemaeckt als een schelpe.

Crocus Metallorum sive Hepar Antimonii.

NEemt raeuwe Antimonie / ende schoon Salpeter van elcx gelicke deelen wrijft dit t'samen heel kleyn in den mortier / neemt dan een gloeyende yserken / ende raeckt de materie in den mortier aen / ende sal terstont ontsteken.

Het

Het Salpeter heel uytgebrant wesende / sult de Antimonie vinden t' eenemael ghesmolten ros als een doncker root glas / hebbende de ghelijckenisse van een leber / waerom het oock Hepar antimonii wordt ghenoemt. Het Salpeter hes welcke daer noch aen is ghebleven / ende niet ten vollen uyt gebrant / sult ghy afnemen / ende afscheyden / de welcke heel kleyn ghestampt wesende / sal geel wesen als Saffraen / welck poeyer ghy dickmaels met schoon water sult afwasschen / om het oberblijvende Salpeter / met het welcke het noch vermenghelt is / te weeren. Dit poeyer sult ghy drooghen / ende by een once van de selve menghelen twee ofte drye pondt Cardus benedictus - water / ende een halve once heele Caneel; andere seggen Caneel-water: andere nemen Wijn / ende tot een once maer een pondt (maer wordt dan in minder quantiteyt inghegheven / te weten een half once ofte ses dragmen) laet dit drye ofte vier daghen t' samen weycken / giet het dan soetelijck af / ende sult Aquam Benedictam Quercetani hebben / waer van anderhalf once ghenomen / dort oberghe-ven / ende maeckt hamer-ganck.

Aqua Benedicta Rolandi.

NEemt de bovenschreven Hepar antimonii heel sijn gewreven / kockt de selve in schoon water een ure ofte twee / van 't vier ghedaen zijnde / laet het wat staen sincken / ende heel heet wesende / giet het klaer van het gront - sop af. Dese decoctie sult ghy strackt noch heet zijnde / filtreren door graen papier / latende het noch dan een nacht staen sincken / ende sult de Antimonie gheprecipiteert vinden inden gront / het

welcke

welcke men Crocum metallorum noemt. Het water dan afgegoten sijnde sult de selve Crocus met schoon water twee ofte drymael soet maken / ende alle de oberblijvende zoutigheyt des salpeters aftrecken. Tot een once van dit poeyer ghedrooght sijnde / sult ghy nemen twee ofte drij pondt Cardus benedictus - water / en eene halve once heel Caneel / en dit sommighe dagen laten staen wegcken / en dan af gieten / en bewaren tot het ghebruyck / op het welcke oberblijvende merck men wederom nieuw water mach gieten / het welcke de selve kracht als vooren sal hebben. Soo u dit niet en gheluckt / want het war moeyelijck valt / neemt het voorgaende / ofte het navolgende: Neemt Antimonie / gemeyn zout / en Salpeter / van elcks even veel / dit t' samen ghestampt zijnde / doet het in een schotel / met een deckrsel ghedeckt hebbende boven een gaetjen / laet dit t' samen op gloeyende kolen smelten / soo langhe datter gheen roock meer uyt het gaetjen en komt / neemt het dan van 't vier / laet het koelen / en sult de Antimonie heel rost van 't zout gheschepden / in den bodem vinden / welcke af-geschepden sijnde van 't zout / sult tot een once van dit gestampte poeyer vier pondt Wijn nemen / en soo veel Thymus-water / en sommige dagen laten staen wercken / tot dat den Wijn heel geel is gheworden.

Bezoarticum Metallicum.

NEemt de bovenschreven Hepar antimonii, pulveriseert de selve / ende wrijft daer wederom onder schoone Salpeter / soo veel als den Hepar antimonii weeght / ontsteckt het selve met een gloeyende yserken / ghelijck vooren ghesept is / ende continueert dit voor de derde keer.

Daer

Daer nae sult gy de antimonie pulveriseren/ en verscheyden mael af wasschen / om alle de zoutigheydt des Salpeters te weeren / om 't selve beter te doen / sult dat vier ofte vijf daghen in eene warme plaetse ofte in warme asschen laten digereren en het water af-gegoten zijnde / sult het drooghen / ende sult een geel poeyer bekomen/ treckende na het couleur van de goude bloeme / t' eenemael sonder smaeck / beguacm om te doen sweeten/ waer van tot dertich greynen moghen in - ghegheven worden.

Purgerende Regulus Antimonii.

NEemt een pont ende vier onceu Antimonie / raeuwen Tartarum een pondt / Salpeter een once/ alles gepulveriseert sijnde / mengelt dit al t'samen / ende doet het in eenen onverlooden aerden pot / houdende ontrent twee pinten nats / ende stelt de pot met de materie in gloeyende kolen / tot dat alles gloeyende wordt / deckende den pot met een tichel - steen/ ofte anders. Neemt dan het decksel / houdende een yser in de handt om te roeren met vier ofte vijf once Salpeter ghestooten by der handt / waer van men een halve lepel by de gloeyende materie doen sal / altijdt omroerende met het selve yser / ende men moet soo langhe Salpeter daer by doen / tot dat de materie soo dunne als Syroop is : dan moet men den pot van het vier nemen/ ende soetjes kloppen van d'een zijde van de pot / op dat den regulus op den bodem sincken soude/ tot dat men siet dat het stijf wordt / ende dan laten den pot koudt worden / ende den pot in stucken slaen/ dan vindt men den regulus op den bodem / ofte soo

te soo men den pot niet en wilt breken/kan men de feces met regen - water tot een Looge brenghen / daer van ghemaeckt wordt den Sulphur auratum diaphoreticum. Van dese regulus mooght ghy sulcke vaten gieten als't u belieft / andere gieten daer van kogelen / soo groot als men tot Musquetten ghebruyckt / ende gieten in dese vaten / ofte op de kogels eenige bequame nattighepdt / ende eenen tijdt daer in ghestaen hebbende/ gieten dat af / en dient tot eene purgatie: andere nemen pillewijs een ofte twee kogelen in/ de welcke van onder gelost wesende af-wasschen/ ende wederom als vooren gebruycken tot purgatie / daerom geven sy aen dese coghelen den naem van Pilulæ sempiternæ, vel perpetuæ.

Stoppende *Regulus* van *Antimonie*.

NEemt raeuwe Antimonie sesthien oncen / oude ysere naghelen acht oncen / stelt se in verscheyden smilt kroesen in gloeyende kolen / tot dat sy met de materie gloeyende zijn / doet dan de ysere naghelen by de Antimonie / met een stock omroerende / op dat de nagelen smilten moghen / ghesmolten zijnde / giet terstont een ofte twee oncen Salpeter daer by / op dat het eer dunne mach worden / ende den regulus mach sincken: stelt het dan terstondt van het vier / op dat het yser niet en verbrande / koudt gheworden zijnde / breekt den pot in stucken / op den bodem sult ghy de regulus vinden / die ghy daer naer heel fijn moet poeyeren / ende met twee derden deelen Salpeter mengelen in een smilt - kroes / ende met een hole aen brandt steecken / wat omroerende met een yser / dan vint men de materie / ofte regulus als silver / die

die heel bequaem is om witte Flores antimonii te maecken / die mit zijn om de oude bloet der vrouwen / ende veele andere oude bloeden / als is Dysenteria, ende soo voorts.

Vitrum Antimonii.

NEemt Antimonie soo veel als 't u belieft / pulveriseert het selve heel fijn / doet het dan in een platte aerde panne / ende stelt dit op een middelmatigh vier / in open locht / want moet u van den roock wachten / die seer schadelijck is / roert dit ghedurighlijck om met een ysere spatel / tot dat de materie heel in klonten veranderr / ende niet meer en roockt ; maer wacht u van de materie te laten gloeyen ofte smilten. Stampt dan heel fijn wederom de selve Antimonie / ende roert wederom als voorzen / tot dat het niet meer en roockt / en soo het wederom in klonten vergadert / stampt het wederom / ende continueert dit soo langhe / tot dat de Antimonie niet meer en roockt / nochte en klontert / en siet vael als asschen. Neemt dan een pont van dese gecalcineerde Antimonie / ende pulveriseert daer onder twee dragmen Sal gemmæ (andere nemen een once Borax, ende andere niet met allen) en doet het in een smiltkroes / deckt die met een stuck van een tichel boven toe / en maeckt onder ende boven groot vier / tot dat de materie als water smilt / het welcke ghy sult sien den tichel afnemende. Giet dan dese materie op eene heete kopere plate / en laetse in een warme plaetse koelen / ofte anders sal in veel stucken van een splijten / ende sult hebben een root glas treckende naer het couleur van Hyacinthen.

Syrupus Antimonii.

℞ Vini albi ℥ vj. aquæ rosarum ℥ ij. in quibus infunde per noctem antim. vitrati subtilissime pulverisati ʒ j. in colatura per inclinationem facta dissolve sacchari albissimi ℥ viij. fiat syrupus mediocriter coctus dosis ab ℥ ſ. ad ℥ j.

Stelt in witte Wijn en Roose-water een nacht te weycke de Antimonie heel fijn ghewreven / giet dan de colature heel soetjes af door een fijn doeckken / sonder de gront te roeren / ende smilt daer op acht onceu fijn Broodt - suycker / ende ziedt het tot een langh Sproop.

Oxi-saccharum Vomitivum.

℞ Vitri antimonii pulverisati ℥ ſ. aceti vini albissimi odori ℥ viij. infunde in Balneo lento per horas quindecim: colaturę adde sacchari albissimi ℥ vj. fiat s. a. instar syrupi longi dosis ad ℥ j. wordt ghemaeckt als 't voorgaende.

Pulvis Indicus vel grisaus.

Neemt Hepar antimonii ghepreparceert op de manieren ghelijck ick in Bezoartico metallico ghesepdt hebbe / behalven dat sy niet en moet ghewasschen wesen / oft ten hooghsten maer eenmael / want en soude alsdan niet purgeren: want viermael ghewasschen wesende / doet zweeten van thien tot 20 aeskens inghenomen / de mengelinge van Pulvis indicus is dese: Neemt Scammoneum met den roock van Solfer ghepreparceert een oncel ghepreparceerde Antimonie ses drag: Cremor tartari vijf drag: men-

menghelt dit t' samen / de grootste dosis is een halve draghme / en vijf aeskens ofte twee scrupels. Dit poeyer wordt gehouden te wesen van groote kracht in veelderlepe Sieckte en hoortsen / namentlijck als die uyt repletie komen / maer in sieckten die uyt Evacuatie komen / en mach dit poeyer niet ghebruyckt wesen.

Antimonium præparatum pro Clisteribus.

NEemt drij onces raeuwen Hongherschen Antimonie / en soo veel Salpeter / stampt dit t' samen tot een heel fijn poeyer: Neemt dan een aerde potteken / ofte een smilt-kroes / stelt het selve rontomme in gloeyende kolen / ende als dit potteken ofte smilt-kroes beginnt te gloeyen / doet daer een lepelken van 't bovenschreven poeyer in / ende laet het soo staen / tot dat het niet meer en roockt / ende de regaelachtighe geesten zijn verbloghen / doet dan daer wederom een lepelken in / ende laet het wederom dus staen / tot dat het niet meer en roockt / ende verbolght die ten eynde toe. Dit dus ghedaen zijnde / maeckt dan stercker vier / ende laet het daer op staen een half quartier uers / neemt dan van't vier / ende laet het houdt worden / ende sult eene rosse massa vinden / beguaem tot het maken der Clisterien: een halve once der selve sult ghy daer af nemen / ende fijn poeyeren / welcke poeyer ghy met vleeschsop / ofte gheemeyn water een wallecken suk laten zieden / ende neder-ghesoncken zijnde / door een doeckken het klaer af-gieten / ende dese colature ghebruycken tot een Clisterie / 't selve poeyer gedrooght zijnde / mooght wederom ghebruycken als voren. De Clisterien zijn beguaem om

buyten de Steden te gebruycken/daer geene andere medicamenten ter handt en zijn / midts veele Clysterien in een kleyn doosken in de sack konnen ghedraghen worden.

Pulvis Hermeticus, sive Algerothi alias Mercurius vitæ.

NEemt vier onceen Antimonie / ende acht onceen Mercurium sublimatum, andere nemen ghelijcke deelen / wrijft elck bysonder tot poeyer/ende mengelet dan t'samen/maer wacht u wel van het stof. Doet dan dit poeyer in een Retorte / de welcke in zant licht / ende voeght daer aen een Recipient half vol water / stoockt dan u vier trap - wijs allencrkens opklimmende / ende soo verre de Gomachtighe vochtigheyt als een boter aen den hals van de Retorte komt te stollen / sult een gloeyende kole met een tanghe daer ontrent houden/ ende doen af smilten / de welcke af - druppende in het water / sal te gronde gaen / als een wit poeyer : dit poeyer van het voorvoemde water afscheydende / sult met schoon water dickmaels af - wasschen / ende ten laetsten met eenigh cordiael-water / ende het poeyer ghedrooght zijnde/ wordt tot het gebruyck bewaert / ende tot ses ofte seven asen aen sterche Persoonen inghegeven/ende dry ofte vier aen weecke Persoonen. Het water dient om Peerlen ende Corael mede te ontbinden ofte dissolveren / want dit water is begaeft met den vitriolschen geest van het Sublimatum.

Pulvis

Pulvis Præcipitatus.

NEemt een pondt Quicksilver / ende twee pondt Sterck-water / ofte van eckr even veel / doet dit t'samen in een sterck glas / sommighe nemen een schey-glas / andere een plat glas / stelt het selve in asschen oft in zant / ende laet het Sterck-water uytdampen / eerst met een kleyn vier / maer op het laetste met heel sterck. 't Water uytghedampt zijnde / neemt de massa uyt / wrijft de selve in een Mortier heel kleyn / ende doet het poeyer in een platte aerde panne / welcke ghy op het vier stellende / ghedurighlijck sult omroeren / sonder de materie te laten gloeyen. In 't beginsel salder uyt komen een dicke geele damp / die allencskens swart sal worden. Roert dan altijdt tot datter gheene damp meer uyt en komt / ende dat het poeyer t'eenemael roodt wordt. Dit precipitaet en mach maer van buyten ghebruyckt worden. In het maecken wacht u wel van den damp / want sy senijnigh is.

Turbith Minerale.

NEemt vier onceu Quick-silver en soo veel Olie van Vitriol gherectificeert / doet dit t'samen in een glas / ende stelt het in asschen / daer onder trap-wijs vier makende / tot dat alle de Olie van Vitriol is uytghedampt / wanneer ghy het Quicksilver sult vinden verandert in eene witte massa: soo daer nochtans eenigh onverandert Quick-silver wordt by ghebonden / sult het selve van het ander weeren / welcke massa ghy sult in ghedistilleert ofte re-

gen-water werpen / waer sy terstont geel wort : sult dan 't selve dickmaels wasschen met laeu water / tot dat alle de zouthept uyt is / en op het laetste met eenigh cordiael water / ende daer nae drooghen / ende bewaren tot het ghebruyck.

Andere nemen vier oncen Quicksilver ende acht oncen Olie van Vitriol / ofte van Solfer / en laten t' samen twee daghen dighereren in warm zant / daer nae distilleren 't selve met de Retorte / ende cohoberen 't selve tot dry keeren / op het eynde ghevende groot vier / soo dat de Retorte t' eenemael gloeye / daer nae trecken sy de witte massa uyt / ende fijn ghewreven zijnde / wasschen die dickmaels met laeu ghedistilleert water / tot dat sy sien dat dit precipitaet veranderd in geel poeyer / ober het welcke sy dan / tot drymael toe / ghebranden Wijn gieten / die sy laten uyt-branden / ende alsdan gheven sy 't selve oock in van dry tot ses aefkens met eenighe laxerende conserve / als van Roosen / tegen alle siecktten komende uyt rotte humeuren / &c.

Argentum vivum Sublimatum vulgare.

NEemt ghemeyn zout ende koper-root van elcks een half pont / set dit in een aerde panneken te roosten op het vier / tot dat het niet meer en kraeckt / wrijft dan daer onder op eenen hollen steen vier oncen Quicksilvers / ende set dit t' samen te sublimeren in een bequaem aerde panneken / gelijck men ghemeynelijck sublimeert / ende 't sal wesen een fijn wit poeyer ; maer by soo verre / dat het niet heel wit en ware / soo sult ghy 't selve noch eens herwrijven onder de selve zouten / die in den gront gebleven zijn / ende noch eens laten sublimeren / tot dat

het

het gantsch wit is / ende t'eenemael ghedoodt; want 't gene niet heel wit en is / behoudt noch het wesen van het Quicksilver. Tot dese sublimatie worden ghebruyckt twee vaten / een onder daer de materie in is / ende hier op een ander / daer den roock in vergaet. 't Opperste vat sal men maken als een glasen Distilleerkolf / ende 't onderste als een panneken van onverloode aerde / met een dobbelen kant rontom opstaende / ende een groote tusschen beyde / dese groote wordt gevult met zant / ende het opperste vat daer op ghestelt / ende wat in 't zandt ghedouwt / op dat de locht mach uyt-ghedreven worden door het zant / ende niet den roock.

Ander maniere om Quicksilver te sublimeren.

BEguinus beschrijft de sublimatie van het gheneyn sublimaet aldus: Neemt Quicksilver ghesuyvert door zout en Azijn / daer naer in zeeme leer ghebonden / ende met kracht uytgedout / koperroot root gebrant / gedecrepiteert / dat is ghebrandt zout van elcx een pondt / Salpeter vier oncen / stampt ende menghelt dit in een steenen Mortier met wat Azijn / soo langhe onder malkander / tot dat men geen Quicksilver meer en siet. Doet dit dan in een glase kolf wel gheluteert / ende stelt daer op een helm met een korte beck. Dese kolf sult ghy dan in zandt stellen / maer niet dieper dan de materie is / die in den kolf is / stoockt daer onder trap-wijs vier / ende op het laetste tot den hooghsten trap toe / ende ten tijde van acht ofte thien uren sal het Quicksilver ghesublimeert zijn. De vaten verkoelt wesende / sult het welcke ghesu-

blimeert is / af-nemen / ende tot een pondt des selfs nemen een pondt ghebrant zout als vooren / ende vier onceu Vitriol / ende wederom als eerst sublimeren / ende de derde keer het selve herhalen / maer en sulter dan niet by doen / als ghebrant zout. Sommighe nemen in plaets van een kolf een Matras met een langen hals / ende laten op asschen ofte zant de vochtigheydt daer in uyt dampen / 't welcke gheschiedt wesende / set hem het sublimaet rontomme in den hals / het welcke gheweert wordt als het selve glas verkoelt is / soo verre nochtans 't selve niet wit ghenoegh en is / hersublimeert het selve met nieuwe materie.

Sublimatum dulce.

NEemt ses onceu Sublimaet / vier onceu Quicksilver met doorghebrant zout / ende Azijn van alle swartighepdt ghesuyvert / doet dit t'samen in een glas ende stopt het wel naeuwe toe / ende roert het t'samen soo langhe tijdt omme / tot dat de heele massa is verandert in swart poeyer / ende dat men gheen Quicksilver meer en siet / daer nae stelt dit glas in warm asschen te digereren / en de swartighepdt sal allenckens in een geelighepdt ende wittighepdt veranderen / daer nae sult ghy het vier twaelf uren lanck trap-wijs vermeerderen / tot dat de massa haer van den grondt opheft / ende cristalisseert. De dosis is van thien asen tot 20. en hebbe dese maniere by niemant in druck gebonden / maer een vermaert Chymicus & Doctor Galenista heeft my dese maniere ghegheven.

Manie-

Maniere om Quicksilver te wasschen ende te suyveren.

NEemt een deel ghebrant/ dat is ghedecrepiteert zout/ wrijft dit met het Quicksilver op een hollen steen / ofte mortier t' samen / tot dat het zout t' eenemael zwart is/ daer over sult ghy dan Azijn gieten ofte warm water / om het zout af te weeren: neemt dan ander zout / ende wrijft dit wederom / tot dat het zout zwart wordt / ende doet dit soo dickmaels / dat het zout wit blijve.

Pilulæ & sublimato dulci.

℞ Aloës rosatæ ℥ j. extracti Scammonii, extracti hellebori nigri, extracti Rhabarbari ana ʒ ii. extr. foliorum senæ, Trochiscorum alhandali ana ʒ i. s. Specierum diarhodonis, Lætitiæ Galeni ana ℈ i. Olei anisi, cinamomi, Garyophylorum ana ℊ iii. deducantur omnia igne lentissimo in pilularum consistentiam, cui adde pro uncia una drachmam unam sublimati dulcis, hæ pilulæ feliciter purgant omnes humores citra molestiam.

Ghy moet verstaen dat dese extracten maer eerst moeten ghebracht worden tot de dickte des Honighs / anders en sonde hier over het vier geene menghelinghe konnen ghescheiden.

Ander maniere om *Sublimatum dulce* te maken.

DOor dien ick het voorgaende Sublimatum dulce niet en hebbe beproeft / jae gheen sublima-

blimatum en is / want het niet ghesublimeert en is na de menghelinghe / hebbe hier een ander willen beschrijven: Neemt dan ses oncen ghesuyvert Quick-silver / op de maniere voorzen verhaelt / ende acht oncen Sublimatum, menghelt dit t'samen in een steenen mortier soo langhen tijdt tot dat de massa zwart is / ende dat men gheen Quicksilver meer en siet. Doet dese massa in een Matras / hebbende een langhen hals / maer dat de Matras maer half vol en zy / welcke ghy in zant / ofte asschen sult stellen / doch niet dieper dan de materie in 't glas is / ende maeckt daer trap-wijs vier onder / tot dat alle de materie is opghekommen / tot het opperste deel der Matras / het welcke in acht ofte thien uren gheschiedt. Dit dus ghedaen zijnde / ende de Matras verkoelt / schept seer curieuselick af de ghecristaliseerde materie van de onghesmolten ofte onghedoodt Quicksilver / soo daer nochtans eenigh over-ghebleven is / ende het overblijvende merck ofte vuylighedt des gronts / als oock van de vettighedt / de welcke hem aen den hals van de Matras heeft gheset. Daer na stampt de suyvere ende ghecristaliseerde materie / ende hersublimeert die / sonder eenigh vervoeghsel / tot dry keeren toe. Stampt dan dese ghecristaliseerde massa tot een fijn poeyer / ende bewaert die in een glaesken naeuwe toeghestopt: welck u dienen sal om te ghenesen de begoste Laserye / Water-sucht / Flerezijn / Pocken / wormen der kleyne kinderen / ende verrotte ende quade koortsen / &c. tot een scrupel toe wordt dit poeyer in-ghegheven / met eenigh purgerende extract / ofte massa van Pillen / ende sonder het selve en magh dit poeyer niet wel in-ghegeven worden / om ghewich-

wichtighe redenen. Dit Sublimatum dulce wordt oock genaemt Aquila cælestis, en Aquila alba, ende Mercurius vitæ, ende is het Panchymogorum van Quercetanus.

Maniere om Cinabrium, ofte Vermillioen te maecken.

DAer zijn twee soorten van Cinaber / een natuerlijck het welcke als ander mineralen uyt de aerde wordt ghegraven / het ander wordt ghemaeckt aldus: Neemt twee pondt Solfer / ende smilt het / ende doet daer in twee pondt Quicksilver / ende soo verre de materie ontsteeckt / soo deckt het staey toe / dat de locht in den pot niet en passere / een sekere tijdt daer nae / doet in een verlooden pot te viere 23. uren lanck / ende ghy sult goeden Vermillioen hebben. Het sal wesen t' eenemael bruyn / maer als het ghewreven wordt met water / krijght sijn natuerlijck couleur.

Maniere om Minium ofte Menie te maecken.

NEemt loot soo veel als 't u belieft / laet het smilten in een aerde ofte yseren pot ghesmolten sijnde / weert de vettighedt af / die boven zwemt / maeckt dan u vier stercker / tot dat den bodem des pots gloeye / ghedueriglijck omroerende met een ysere spatel / tot dat het loot in graen asschen verandert / stampt dan dit / ende zift het ende laet het dan langhe tijdt op het vier staen / ofte in den Pottebakkers oven / ende het sal in Menie veranderen.

Manie-

Maniere om Cerussa te maken.

De Cerussa wordt aldus ghemaeckt: In een aerden pot wordt gedaen een weynich Azijns / ende in de selve pot wordt ghelept een loode plate in een ghevouwen / alsoo dat de selve plate den Azijn niet en raeckt / dan wordt den pot met een tichel bedeckt zijnde / begraben in peerde-mest / ofte in de heete Sonne ghestelt veerthien daghen / ofte drij weken lanck / dan wort de plate uyt ghehaelt / al bedeckt met witte materie / die uyt het loot ghesladghen is / ende wordt Cerussa ghenoemt. Sy is wit en soet van smaecke in 't eerste / maer daer na wat bijtende / ende seer astringent / op dese maniere maeckt men oock het Spaens-groen.

Maniere om Spaens groen te maecken.

Spaens-groen en is anders niet / dan koper in groen verkeert / ghelijck Rubigo, is yser in roest verkeert / ende Cerussa loot verandert in witte materie. De beste is de aldergroenste / ende niet bleeck / ende wordt aldus ghemaeckt: Men moet een weynigh Azijns in een tonneken doen / ende aen den oppersten bodem van binnen wordt ghehangen sommighe platen van root koper / alsoo dat de platen den Azijn niet en gheraken / ende soo dicht toe-gestopt / wordt ghesetet veerthien daghen in de Sonne / op dat de dampen van den Azijn aen de platen klevende / die doordrijven / ende in groen veranderen moghen / het welcke daer na van de platen wordt afghesladghen / ende bewaert / ende de selve platen weer in 't tonneken ghesetet als voorzen. Sy geeft haer tincture uyt in Olie / Wijn / en Azijn.

Balsa-

Balsamum artificiale.

DE artificielen Chymische Balsemen en zijn anders niet dan ghedistilleerde Olien van eenigh kruyt/ zaet / bloeme / oft bucht/ &c. als Majorana, Ruta, Lavendula, Rosmarinus, Poma Orantia, Gariophylli, Fœniculum, Iuniperus, Cinamomum, &c. met byvoeginghe van hunne sappen ofte tincturen / ende zoudt uyt de selve ghetrocken (hoewel de meestendeel de selve uytlaten) en de eenige bettigheydt/ als is Olie van Note- muscaten uytgheperst / Herte-roet / Schape-roet/ ende Was die den Balsem een dickte ende lichaem gheven / om dit klaerder te verstaen / sal de selve in 't bysonder beschrijven / hoewel sy in Nederlandt weynigh ofte niet ghebruyckt en worden / om dies noodt wesende / ofte van ander natien / als zijn namentlijck de Duytschen die de selve seer ghebruycken / gebraeght wesende de selve toe haren dienst te moghen maecken.

Balsamum Majoranæ.

NEemt sap van eele Majoreyne wel gesuyvert / ende dickmael ghefiltreert een once meer ofte min / want het en dient maer om het groen couleur te gheven / laet daer in smilten wat zout van Majoreyne (meestendeel laten 't selve achter) doet dan daer by een once wit Was / ofte soo veel Schape-roet / ofte Hertsroet dickmaels met water ghewasschen / ende met Roose-water ghesmolten / laet dit t' samen ziede n tot dat het sap bykans verzoden is / laet dit dan / van't vier ghenomen zijnde / ghedue-

righ-

righlijck omroerende / op dat het overblijvende sap daer essen mach in ghemengelt worden / sonder klontjes daer in te te laten stollen / houdt worden / ende roert dan met eene lichtighepdt daer onder twee dragmen Olie van Majorlepne / door de konste der Alchimie gedistilleert / ende doet het in een glaesken nachw toegebonden / op dat de reucke niet en vervliege. Aldus worden alle andere artificiele Chymische Balsemen ghemaeckt / als Balsamum rutæ, Salviæ, Rosmarini, Fæniculi, Anisi, Iuniperi, Rosarum, &c. maer sommighe om de groene verwe te maken / nemen ghefiltreert sap van het kruyt van Terwe ofte Rogghe. Om het coleur aen Caneel-balsem te gheven / neemt tincture van Caneel ofte gheprepareerde Bolus armenus. Voor Sinoffe-nagels neemt tincture van de selve / ofte Terra umbra, voor Oraengie-balsem Saffraen / voor Citroen-balsem / Curcuma / voor Balsem van Succinum terra merita. Noteert nochtans; door dien dat veele Chymisten het Was in den balsem misprijsen / door dien dat het de zweet-gaten sluyt / ende belet de kracht der balsemen te doordringhen / ten anderen dat men dese balsemen niet en can ingeven / ende daerom nemen sy in plaetse van Was / ende Schape-roet / uytgeperste Olie van Notemuscaten die sy met sterckte ghebrande wijn in Balneo Mariæ laten koocken tot 't verzieden des selfs / om de reucke ende het couleur te benemen / ende wasschen die dan dickmaels met Roose-water / om een goede reuck te gheven / ende dese Balsemen zijn wel de beste.

Balsa-

Balsamum Apoplecticum ex Crollio.

℞ Olei nucistæ muscatæ expressi ℥ ij. Ambræ griseæ ʒ j. Ambræ nigræ, moschi ana ʒ j. ſ. Oleorum stillatitiorum Lavendulæ in quo lilii convallii flores maduerint Olei majoranæ, Olei rutæ ana ʒ ſ. Olei cinamomi ℈ ſ. Garyophyllorum ℔ vi. Olei succini ʒ i. omnia ritè s.a. misceantur, si parum balsami peruviani addideris, bonum erit.

Balsamum Apoplecticum Viennense.

℞ Olei nucis muscatæ ʒ i. Olei liliorum convallium ℔ vi. Olei succini albi ℔ iiii. Zibeti optimi ℈ ſ. moschi orientalis ℔ vi. Ambræ griseæ ℔ ix. Granorum styracis selectorum ℈ i. contusis bene omnibus, & commixtis fiat balsamum.

Balsamum Apoplecticum Coloniense.

℞ Olei nucistæ expressi ℥ i. Ambræ griseæ ℔ xviii. Moschi, Benzoin, Styracis expressæ, labdani ana ℈ ſ. Oleorum stillatitiorum garyophylarum, Lavendulæ, Rutæ, Anthos, Succini, Cinamomi ana ℔ vi. misce & s.a. fiat Balsamum.

Beminde Leser, hier hebt ghy alderleye soorte van Chymische compositien, soo in 't generael als in 't bysonder, met ghemeyne Apothekers termijnen beschre-

ven, op dat ghy die te beter ſoude konnen navolgen, ende in het werck ſtellen: dese begrijpende, ſult alle andere, die hier niet beſchreven en zijn, lichtelijck konnen naevolgen, wiens deſcriptien ghy mooght in CROLLIO, QUERCETANO, BEGUINO, &c. ſoecken, als oock hare krachten. Een ſake ſal u miſſchien ſwaer vallen, te weten; de trappen des viers wel te kennen, maer met proeven ſult ghy meeſter worden, ende proevende de ſelve, licht achterhalen: In de Pharmacie zijn oock ſommige ſaken die men veel eer kan leeren met eens te ſien, dan met thien mael te hooren ſeggen, hebt maer couragie, en let wel op mijn ſchrijven, ende ſult de ſwaerigheyt overwinnen.